

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Vojtěch Příkopa

Vydědění a dědická způsobilost

Diplomová práce

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vydědění a dědická způsobilost vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 27. března 2012

.....

Vojtěch Příkopa

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Pavlu Petrovi, LL.M. za poskytnutou podporu a cenné informace a také mojí rodině za podporu po dobu studia poskytovanou. Zvláštní poděkování patří i Mgr. Mojmíru Hradilovi za zapůjčení literatury.

Obsah

Úvod.....	7
1 Vydědění a dědická způsobilost	10
1.1 Pojem.....	11
1.1.1 Dědická nezpůsobilost absolutní a relativní	12
1.1.2 Nepominutelný dědic.....	12
1.2 Funkce úprav vydědění a dědické nezpůsobilosti a rozdíly mezi nimi	14
2 Římskoprávní kořeny vydědění a dědické nezpůsobilosti	17
2.1 Vydědění.....	17
2.2 Dědická nezpůsobilost při dědění ze zákona a z testamentu	18
2.3 Incapacitas	19
2.4 Indignitas	19
3 Smysl dělení dědické nezpůsobilosti na absolutní a relativní	21
3.1 Absolutní dědická nezpůsobilost	21
3.1.1 O. z. o.	21
3.1.2 Současný občanský zákoník	22
3.2 Relativní dědická nezpůsobilost	22
4 Rozdělení relativní dědické nezpůsobilosti	24
4.1 Doba spáchání trestného činu a zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele.....	24
4.2 Úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům	27
4.2.1 Trestný čin	27
4.2.2 Taxativní výčet osob, proti nimž má směřovat trestný čin.....	28
4.2.3 Problém trestného činu spáchaného pachatelem trestně neodpovědným	32
4.3 Zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy	35
4.3.1 Zavrženíhodnost jednání dědicova	35
4.3.2 Projev poslední vůle zůstavitelovy	37
4.3.3 Úprava v n. o. z.....	38
4.4 Nové důvody dědické nezpůsobilosti v n. o. z.	40
4.4.1 Čin naplňující znaky domácího násilí	40
4.4.2 Zbavení rodičovské odpovědnosti	41
5 Odpuštění.....	43
6 Vydědění.....	46

6.1	Vývoj vydědění na našem území.....	47
6.2	Osoby, jež je možno vydědit	48
7	Důvody vydědění.....	50
7.1	Neposkytnutí zůstaviteli potřebné pomoci v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech.....	50
7.2	Neprojevování opravdového zájmu o zůstavitele.....	52
7.3	Odsouzení pro úmyslný trestný čin	54
7.4	Trvalé vedení nezřízeného života	57
7.5	Další důvody v n. o. z. nad rámec současné úpravy	57
7.5.1	Vydědění dědičky nezpůsobilého.....	58
7.5.2	Vydědění pro zadluženost či marnotratnost	59
8	Forma a způsob vydědění	61
8.1	Forma.....	61
8.2	Povaha listiny o vydědění.....	62
9	Závěr.....	67
	Bibliografie	70
	Shrnutí.....	75
	Klíčová slova.....	79

Seznam použitých zkratek

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch (občanský zákoník německý)

n. o. z. – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

o. s. ř. – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

o. z. o. – zákon. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění zákona č. 65/1965 účinném ke dni 1. ledna 1966

o. z. 1950 – zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 65/1965 účinném ke dni 1. ledna 1966

o. z. – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. z. – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

z. o. r. – zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

z. s. v. m. – zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Předmětem této diplomové práce je vydědění a dědická způsobilost, tedy instituty dědického práva. V současnosti je dědické právo v českém právním prostředí subsystémem soukromého práva poněkud opomíjeným. Současný počet ustanovení věnujících se dědickému právu, kterých je přesně na čtyři desítky, je naprosto neuspokojivý a navíc v kontextu úpravy občanského zákoníku působí úprava dědění jaksi nepatřičně.¹ „*Je třeba si uvědomit, že se jedná o jednu z nejméně zanedbaných částí občanského zákoníku, která je stále ještě poznamenána ideologií šedesátých let minulého století, byť se od ní čistě formálně distancuje.*“²

Dědické právo je však integrální a velmi důležitou součástí soukromého práva každého vyspělého státu, což jen podtrhují příklady francouzského Code Civil, kde je dědické právo upraveno v čl. 718 až 1100, rakouského o. z. o. a italského občanského zákoníku s téměř třemi sty ustanoveními či německého BGB, jenž čítá cca 450 ustanovení.³

Nejinak je tomu i v případech dědické způsobilosti a vydědění, oblastí, které budou předmětem analýzy na stránkách této práce. Dědické způsobilosti je např. v rakouském o. z. o., který platil do r. 1950 i v Československu, věnováno paragrafů devět (§ 538 až § 546). Nyní je paradoxně třeba si vystačit s paragrafem jediným, což je taktéž jeden z důvodů, proč bylo zvoleno pro zpracování právě toto téma. Vydědění je potom věnováno ustanovení šest (§ 768 až § 773).

Hned v úvodu je třeba učinit nezbytnou poznámku stran dědické způsobilosti. Jelikož je dědická způsobilost pravidlem a nezpůsobilost se zakládá na předpisech výjimečných⁴, hovořit o samotné dědické způsobilosti bez jejího negativního ohraničení by nemělo přílišného smyslu. Způsobilost je totiž vymezena negativně tak, že na koho se nevztahuje některý z taxativních důvodů dědické nezpůsobilosti, je dědicky způsobilým. Jedná se o vzájemně se podmiňující párové pojmy. Kdo je dědicky způsobilým, tedy není nezpůsobilým a *vice versa*. V této práci bude nadále kladen důraz právě na ony negativní

---

¹ BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil; PIHERA, Vlastimil (eds). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 17.

² Tamtéž.

³ Další údaje o zahraničních úpravách srov. ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*. 2003. č. 5. s. 97 an., ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. s. 1114.

⁴ KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. 2. doplněné vydání. Praha: Všehrd, 1933. s. 9.

podmínky, při jejichž naplnění osoba ztrácí možnost dědění po zůstaviteli, vůči němuž se provinila. I když bude dále v textu užíváno spíše pojmu dědické nezpůsobilosti, je třeba mít na paměti právě uvedené.

Při pohledu do § 469 a § 469a o. z., přečtení si jejich obsahu a po seznámení se s těmito ustanoveními téměř nikoho v první chvíli nenapadne, že by se jej mohly týkat nějaké výkladové potíže, nesnáze či problémy. Avšak již při komparaci např. s právě zmíněným o. z. o. a úpravou dědické nezpůsobilosti a vydědění v něm obsaženou, je zřejmé, že ona jednoparagrafová kusost obou institutů se zřejmě někde projevit musí. Při dalším a bližším zkoumání na sebe pak první nesrovnalosti a nejasnosti stran výkladu a vůbec významu obsahu nenechají dlouho čekat.

Ačkoliv je jak o dědickém právu obecně, tak i o jeho jednotlivých institutech vydědění a dědickou nezpůsobilost samozřejmě nevyjímaje, sdostatek literatury jak v podobě komentářové a monografické, tak i v té časopisecké, právě (avšak zřejmě nejen) při traktování těchto dvou institutů není mnohdy nouze u různých autorů o myšlenky protichůdné, které jsou samozřejmým důsledkem nejasné právní úpravy. Některými z nich se budou podrobněji zabývat následující kapitoly.

Nemalým vzorem nám při jejich psaní byla díla předních českých právních teoretiků a civilistů první poloviny dvacátého století, když práce Heyrovského, Boháčkovy, Tilschovy, Mayrovy a dalších budou mnohdy zdrojem našich myšlenek. Jejich díla nás přivedla k názoru, že ač v jiných oblastech několik nejen desítek, nýbrž i stovek a tisíc let staré náhledy a domněnky jsou již dávno překonány právě s odkazem na jejich neaktuálnost a zastaralost, v právu je tomu mnohdy naopak. Ani dědické právo se nevyhnulo zájmu Viktora Knappa, jehož názory se nezřídka inspiroval zákonodárce i při tvorbě n. o. z., přičemž některé z nich budou uvedeny i v této práci. Ze současných autorů, jejichž práce jsou v tomto textu citovány, je třeba uvést především autorskou dvojici Mikeše a Muzikáře, dále Fialu, Eliáše a Bednáře. Při výkladových nejasnostech nám byla nezbytnou pomůckou především Melzerova učebnice Metodologie nalézání práva.

Naším cílem je podrobný rozbor vydědění a dědické způsobilosti, zaměření se na problematické aspekty obou institutů a zároveň snaha o jiný úhel pohledu na věc, než jak je na tyto většinou nahlíženo v současné právní vědě. Vzhledem k nové kodifikaci soukromého práva se dále pokusím blíže zanalyzovat právě úpravu dědické způsobilosti a vydědění v ní, což je zřejmě pokus odvážný, nicméně vzhledem k absenci literatury věnující se právě plánované úpravě v n. o. z. jistě i praktický.

Ačkoliv právo hmotné a procesní, stejně jako dědická způsobilost a nezpůsobilost, nemohou existovat jeden bez druhého, bude předmětem následujících stran pouze úprava hmotněprávní, neboť zahrnutí i procedurálních aspektů věci by mohlo svojí obsažností stejně tak dobře odpovídat rozsahu samostatné práce.

Diplomová práce je členěna do osmi kapitol. První dvě se věnují jak vydědění, tak i dědické nezpůsobilosti, tři následující pojednávají pouze o dědické nezpůsobilosti a další tři patří problematice exheredace.

V první kapitole budou instituty vydědění a dědické nezpůsobilosti nejdříve obecně vymezeny a vzájemně srovnány.

Následující kapitola bude patřit římskoprávnímu původu zkoumaných institutů. Na tuto naváže část práce, která se bude již podrobně věnovat dědické způsobilosti (nezpůsobilosti) a smyslu jejího dělení na absolutní a relativní. Poté bude pozornost upřena na jednotlivé skutkové podstaty relativní dědické nezpůsobilosti, především pak na jejich problematické aspekty. Zevrubně bude našemu zájmu podrobena možnost rozšíření taxativního výčtu o registrovaného partnera zůstavitele a též otázce, zda i osoba trestně neodpovědná může být dědicky nezpůsobilou z důvodu spáchání trestného činu proti zůstaviteli nebo jeho blízkým. Na stávající důvody naváže rozbor dvou dalších, jež zavádí n. o. z. Konkrétně se jedná o dědickou nezpůsobilost pro spáchání činu naplňujícího znaky domácího násilí a pro zbavení rodičovské odpovědnosti.

Pojednání o dědické nezpůsobilosti bude završeno kapitolou pátou zabývající se odpuštěním osobě dědicky nezpůsobilé, obzvláště povahou a formou takového odpuštění.

Na první dvě kapitoly naváže v další části práce kapitola šestá a sedmá. Ty budou podrobně věnovat nejprve vydědění v rovině obecné a jeho vývoji na našem území, dále pak podstatně zevrubněji důvodům vydědění jak těm současným, tak i těm v úpravě n. o. z. nově obsaženým, opět s důrazem na prvky spíše problematické a sporné. Osmá kapitola se poté zaměří na formu a způsob vydědění.

Práce vychází z právní úpravy platné a účinné k 23. březnu 2012.

1 Vydědění a dědická způsobilost

Abychom se mohli věnovat podrobnému rozboru úpravy vydědění a dědické způsobilosti, je třeba si nejprve definovat dědické právo⁵, tedy subsystém občanského práva, do něhož vydědění a dědická nezpůsobilost spadají. Náhradou za zdlouhavý výklad budiž nyní krátká, leč o to výstižnější teze Mayrova. Tento brněnský profesor píše, že „*majetek člověka nestane se smrtí jeho věci bez pána, nýbrž přechází na jednoho souhrnného nástupce nebo na několik takových nástupců – na dědice. Bez práva dědického bylo by soukromé vlastnictví jen polovičaté. Právo dědické je nutným plodem soukromého vlastnictví; mohlo by proto býti odstraněno jenom současně se soukromým vlastnictvím. Jinak pozbyla by „snaha po výtěžku ostruh a touha po požitcích opratí“.*“⁶

Nyní již ona nezbytná definice. Podoba a délka definic dědického práva je rozličná, avšak všechny se shodují v jednom. Jedná se o soubor právních norem upravujících přechod⁷ majetkových práv a povinností, jejichž subjektem byl zemřelý (zůstavitel), na jeho právní nástupce (dědice).⁸ Takový přechod spočívá na principu *univerzální sukcese*, kdy přecházející práva a povinnosti tvoří nerozlučný celek. Zmíněné označuje dědické právo v objektivním smyslu. Subjektivním dědickým právem se pak rozumí práva a povinnosti potenciálního dědice vstoupit do majetkoprávních vztahů zemřelého.

---

⁵ Úprava dědického práva je v o. z. obsažena v části sedmé pod rubrikou dědění. Paragrafy 460 až 487 jsou členěny do šesti hlav – 1. nabývání dědictví, 2. dědění ze zákona, 3. dědění ze závěti, 4. správce dědictví, 5. potvrzení dědictví a vypořádání dědiců, 6. ochrana oprávněného dědice.

⁶ MAYR, Robert. Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické. Brno: Barvič a Novotný, 1927. s. 1.

⁷ Přechodem se tu má na mysli nabytí vlastnického práva na základě jiné právní skutečnosti než dispozičního právního úkonu. Přechod je třeba odlišovat od převodu, kterým se chápe nabytí vlastnického práva na základě dispozičního právního úkonu, tedy smlouvy. Více k odlišení těchto pojmů viz PELIKÁNOVÁ, Irena. Problém převodu a přechodu práv. *Právní rozhledy*, 2001 č. 4, s. 141 an.

⁸ Za všechny MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. s. 1125. (§ 460 o. z.). Ze starší literatury např. KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. 2. doplněné vydání. Praha: Všeherd, 1933. s. 3., TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické*. Praha: Všeherd, 1904. s. 13.

1.1 Pojem

Aby se tak i stalo, tedy aby osoba mohla vstoupit do práv a povinností zůstavitele, je nutná současná existence několika skutečností, jimiž jsou předpoklady dědění. Tak je třeba 1) smrti fyzické osoby, 2) existence jmění (dědictví) po zemřelém, 3) právního důvodu dědění, tedy závěti nebo zákona, 4) existence dědice, 5) dědické způsobilosti dědicovy a 6) projevu vůle povolaného dědice směřujícího k přijetí dědictví.

Aby mohla osoba povoláná jedním ze dvou právních důvodů dědění nabýt majetek po zůstaviteli, musí být také dědicky způsobilá, čímž se myslí, že je třeba splnit určité požadavky dané právním řádem. V opačném případě se jedná o osobu dědicky nezpůsobilou, když taková je potom z dědění vyloučena.

V české právní teorii bývá dědická nezpůsobilost dělena na *absolutní a relativní*,⁹ kteréžto dělení má původ v úpravě o. z. o.

Zvláštní úprava se týká tzv. nepominutelných dědiců, kteří mají oproti ostatním privilegované postavení v tom smyslu, že se jim musí za všech okolností dostat určitého podílu ze zůstavitelova majetku, tzv. dílu povinného (*portio debita*), a to dokonce i proti vůli zůstavitele. „*K těmto osobám patří ti, jejichž opomenutí je společností vnímáno jako nežádoucí, neobvyklé a nemorální, odporující obvyklým generačním vztahům a požadavku generační kontinuity, především potomci, ale v některých úpravách i jiné blízké osoby (rodiče)*.“¹⁰ Pokud pak závěť tomuto pravidlu neodpovídá, tedy nepominutelného dědice v jeho povinném dílu zkracuje, je neplatná, přičemž se jedná o neplatnost relativní.¹¹

Jedinou možností, jak tyto dědice zkrátit či úplně zbavit tohoto dílu, který dle současné české právní úpravy činí u potomků nezletilých aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a u zletilých minimálně tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona¹², je platně je vydedít ze zákonem taxativně stanovených důvodů, které zahrnují odsouzeníhodné nežádoucí chování blízkých osob právě vůči zůstaviteli, ovšem zpravidla odlišné od důvodů způsobujících dědickou nezpůsobilost. S existencí vydedění dochází

---

⁹ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. 4. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: ASPI, 2007. s. 294 an.

¹⁰ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. s. 1285, 1286 (§ 479 o. z.).

¹¹ § 40a o. z.

¹² § 479 o. z. Pro příště se má dle n. o. z. velikost povinného dílu změnit. Dle § 1633 n. o. z. je-li nepominutelný dědic nezletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu. Je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného dědického podílu.

k absenci jednoho z předpokladů dědění, kterým je právní důvod. Jinak existující dědický titul se tak neuplatní.¹³

Tito tedy mají oproti ostatním „obyčejným“ dědicům zvláštní postavení pouze ohledně zákonného nároku na určitý díl z dědictví, ovšem stran dědické způsobilosti nikterak zvýhodnění nejsou. Vztahují se na ně tatáž kritéria jako na dědice kterékoliv jiné. Požadavek dědické způsobilosti je tak doplněn navíc ještě o absenci projevu vůle zůstavitele, jímž nepominutelného dědice omezuje v jeho nároku na povinný díl.

1.1.1 Dědická nezpůsobilost absolutní a relativní¹⁴

V současné české právní nauce je za absolutně nezpůsobilého považován ten, kdo v době úmrtí zůstavitele neměl právní subjektivitu, tedy nebyl subjektem práv a povinností.¹⁵ S ohledem na právě uvedené tak může dědit jen ten, kdo zůstavitele, byť jen o pár minut, přežil. Uvedené se samozřejmě vztahuje pouze na osoby fyzické.

Právní subjektivita právnických osob vzniká zpravidla zápisem do veřejného rejstříku či registrací u orgánu veřejné moci. To se ovšem týká pouze právnických osob práva soukromého (např. obchodní společnosti, družstva, občanská sdružení, nadace). Právnické osoby práva veřejného (např. veřejné vysoké školy, územní samosprávné celky, samosprávné komory aj.) jsou zakládány právním předpisem, čímž rovněž nabývají právní subjektivitu.

Relativně dědicky nezpůsobilou je osoba, chová-li se vůči zůstaviteli a osobám, které jsou k zůstaviteli v nejbližším vztahu, způsobem, který zasluhuje morální odsouzení. Uvedené pak zpravidla bývá překážkou pro nabytí dědictví.^{16, 17}

1.1.2 Nepominutelný dědic

Kterak je již naznačeno výše, vydědění, jakožto jeden z institutů dědického práva a projev vůle zůstavitelovy, se prolíná a má smysl pouze v souvislosti s dalšími dvěma, jimiž

---

¹³ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Op. cit.* s. 1133 (§ 460 o. z.).

¹⁴ Další teoretické dělení dědické nezpůsobilosti je na pozitivní a negativní, k tomu viz. KORECKÁ, Věra. In FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2002. s. 399. Dále se dědická nezpůsobilost člení na objektivní a subjektivní stránku, k tomu více MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007. s. 23 an.

¹⁵ Srov. § 7 o. z.

¹⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. s.1172 (§ 469 o. z.).

¹⁷ Úprava dědické nezpůsobilosti v § 469 o. z. čítá tedy pouze dědickou nezpůsobilost relativní, když ta absolutní je nyní dovozována právní naukou.

jsou nepominutelný dědic, tedy ten, proti němuž vydědění směřuje, a povinný díl, na něhož má nepominutelný dědic jinak zákonný nárok a který je právě vyděděním postihován. Tato tripartice nebyla však v české (československé) právní úpravě přítomna vždy, od r. 1964 do r. 1982 totiž i přes existenci nepominutelného dědice a povinného podílu vydědění absentovalo, což dokazuje již podoba zákonného ustanovení, když § 469a o. z. značí, že bylo zákonodárcem zasaženo do původní systematiky zákona až po jeho vstupu v platnost a účinnost.

Hned na úvod, aby se předešlo případným nedorozuměním, je třeba si vyjasnit terminologii stran osoby, již nelze opominout a na niž se jako jedinou vztahuje institut vydědění. O. z. o. mluvil o dědici nepominutelném.¹⁸ Ačkoliv současný zákonný text v § 479 o. z. tohoto dědice implicitně nepojmenovává, v praxi a doktríně je hojně užíván termín neopominutelný dědic. V literatuře se však lze stále místy setkat i s termínem nepominutelný dědic,¹⁹ kdy dochází k používání těchto *promiscue*. Podobně si počíná i Muzikář, který drží primát v užívání *promiscue* ne dvou, nýbrž hned tří pojmů a zmiňuje tak neopominutelného, nepominutelného a neopominutelného²⁰ dědice. Však v poznámce pod čarou dokonce sám uvádí, že „*terminologie není při označování těchto dědiců zcela shodná.*“²¹

Neobvykle by sluchu současného právníka zřejmě znělo pojmenování čekatel nepominutelný, které zmiňuje jako alternativu k dědici nepominutelnému Mayr.²²

Se správností označení nepominutelný dědic polemizuje a na prvorepublikovou terminologii Mayrovu navazuje v jednom ze svých článků i Eliáš, který navíc nikoliv nezajímavě zmiňuje, že se ve skutečnosti dokonce o žádného dědice prozatím fakticky nejedná. „*Bere se ale v úvahu, že jiné označení, byť přesnější, např. „nepominutelný čekatel“*“,

---

¹⁸ § 764 o. z. o.

¹⁹ Např. MIKEŠ, Jiří. In. ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Op. cit.* s. 665 (§ 469a o. z.) nebo MIKEŠ, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří, a kol. *Občanský zákoník*. 2. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1414 (§ 469a o. z.).

²⁰ Termínu neopominutelného dědice je užíváno např. v FIALA, Josef; HOLUB, Milan; BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 12. aktualizované vydání k 1. 9. 2006. Praha: Linde, 2006. s. 434 (§ 479 o. z.) či v PLECITÝ, Vladimír; KOCOUREK, Jiří. *Občanský zákoník: výklad, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. 4. vydání. Praha: Eurounion, 2007. s. 361 (§ 479 o. z.).

²¹ MUZIKÁŘ, Ladislav. In. ELIÁŠ, Karel. *Op. cit.* s. 1286 (§ 479 o. z.).

²² MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*. Brno: Barvič a Novotný, 1927. s. 123.

*jaké navrhl Svoboda, E. Dědické právo, Praha: Československý kompas 1946, str. 61, by přece jen působilo nezvykle.*²³

Nový občanský zákoník se v tomto případě vydal cestou inspirovanou o. z. o. a volí tedy termín nepominutelný dědic.

Jak je uvedeno nejen výše, ale přímo i v důvodové zprávě k § 1633 n. o. z., podle nové úpravy „*nepominutelný dědic vlastně není dědicem – byl-li v pořizení pro případ smrti zkrácen případně zcela pomínut – ale věřitelem těch, kteří byli zůstavitelem za dědice a odkazovníky povoláni.*“²⁴ Povinný díl tak bude vypočítán z pozůstalosti a nepominutelnému dědici se vyplatí v penězích. Ten se však bude moci s dědici ze závěti nebo dědické smlouvy dohodnout i jinak.²⁵

S okamžikem vstupu této nové úpravy v platnost a účinnost bude jistě zajímavé sledovat, ke kterému pojmu přikloní své preference doktrína, zda bude nadále pokračovat v pluralitě termínů, či zda si osvojí terminologii legální, což se dá očekávat spíše.²⁶

1.2 Funkce úprav vydědění a dědické nezpůsobilosti a rozdíly mezi nimi

Je patrné, že hlavním účelem dědické nezpůsobilosti je zbavit osobu (většinou potenciálního dědice) subjektivního dědického práva v důsledku jejího nevhodného jednání. Závažnost jednání, v důsledku kterého dochází přímo zákonem k vyloučení z dědění, je jednoznačně zdůrazněna a demonstrována úmyslným jednáním z hlediska subjektivní stránky trestného činu. Taktéž každé negativní jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele, ať se již jedná např. o zničení závěti či její zatajení či přepsání, je popřením vlastně vůdčího a pro celé soukromé právo stěžejního a nejdůležitějšího principu vůbec, tedy principu autonomie vůle.²⁷

---

²³ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, č. 5, r. 2003, s. 100. Taktéž i BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil; PIHERA, Vlastimil (eds). *Op. cit.* s. 18.

²⁴ To je odůvodněno slovy, že „*dosavadní zjednodušující konstrukce platného dědického práva, podle níž zákon preferovaného nepominutelného dědice vnutil závětním dědicům za spoluvlastníka, není vyhovující, zejména z toho důvodu, že tím způsobem vzniká spoluvlastnictví spojené nutně od počátku s vnitřními konflikty.*“ Důvodová zpráva k § 1633 n. o. z. Jedná se tedy o zjevný *contradictio in adjecto*.

²⁵ § 1644 n. o. z.

²⁶ V této práci bude v souladu s novou právní úpravou užíván pojem nepominutelný dědic s tím, že v doslovných citacích bude samozřejmě zachována podoba původní.

²⁷ K principu autonomie vůle více viz. MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. s. 15 an.

V § 469 o. z. je více než v jiných ustanoveních brán zřetel i na morální prvek, se kterým je závažnost předpokládaného jednání v přímém a ostrém rozporu.

Totožné důsledky jako dědická nezpůsobilost má i vydědění, kteréžto je ale výsledkem vůle zůstavitele, kdežto dědická nezpůsobilost nastává přímo ze zákona. Dalším rozdílem je okruh osob, na něž se oba instituty vztahují. V případě nezpůsobilosti to je kdokoliv, ovšem platně vydědit lze jen dědice nepominutelného, který je dědicem zákonným. Dále se liší vydědění a dědická nezpůsobilost v tom, že k vydědění je třeba zůstavitelovy vědomosti o škodlivém chování dědice. Muzikář uvádí rozdíl další, totiž že „*důvody dědické nezpůsobilosti jsou na rozdíl od vydědění pouze dva a jsou taxativně uvedeny v § 469 obč. z., důvodů vydědění je více, jsou odlišné a jsou taxativně uvedeny v ustanovení § 469a odst. 1 písm. a) až d) obč. z.*“²⁸

Výše jsme shrnuli odlišnosti, nyní se však zmiňme i o tom, co mají naopak dědická nezpůsobilost a vydědění společné.

Za prvé je to současná systematická poloha v zákoně, ačkoliv by dle některých názorů mělo být ustanovení o vydědění situováno spíše po bok ochrany nepominutelného dědice.²⁹ V tomto duchu činí i n. o. z.

Za druhé jako v jediných ustanoveních v občanském zákoníku je v jejich textaci obsažen pojem úmyslného trestného činu, tedy jistá vazba na trestní právo, které je právu občanskému, jakožto odvětví práva veřejného, dosti vzdáleno.

Za třetí je to římskoprávní původ obou zkoumaných institutů, jak dokládá následující kapitola.

Čtvrtým společným znakem, a zřejmě tím nejdůležitějším, je funkce a účel obou úprav, kdy z jejich teleologického pozadí je patrné, že v důsledku provinění vůči pravidlům tam uvedených nejsou jinak možní dědicové schopni dědit, k čemuž musí samozřejmě u vydědění přistoupit ještě platný projev zůstavitelovy vůle.

Pátou společnou je skutečnost, již současné občanské právo sice nezná³⁰, která má ovšem hluboké historické kořeny,³¹ která se zřejmě opět dostane ke slovu a získá tak na

---

²⁸ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. s.1178 (§ 469 OZ).

²⁹ MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 99.

³⁰ K tomu Mikeš uvádí, že „*k zákonným důvodům vydědění nejsou však přiřazovány důvody vyplývající z jednání, které činí dědice nezpůsobilým dědit. Má se zřejmě za to, že toto rozšíření zákonných důvodů pro vydědění by bylo nadbytečné, když nezpůsobilý dědic již nezávisle na aktivitě ze strany zůstavitele se svým počínáním sám vyloučil z okruhu dědiců.*“ MIKEŠ, Jiří. In. ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Občanský zákoník – komentář. Díl II*. Praha: Panorama, 1987. s. 667 (§ 469a o. z.).

aktuálnosti s příchodem účinnosti nového občanského zákoníku, a to, že jedním z důvodů vydědění je právě i dědická nezpůsobilost na straně nepominutelného dědice.³²

Šestým bodem, který spojuje jak dědickou nezpůsobilost, tak i vydědění, je možnost v situaci domnělého špatného právního posouzení nebo v případě, kdy bude předmětem sporu skutková otázka, postup dle § 175k o. s. ř.

Za sedmé je to fakt, že v obou institutech se nachází pro dědické právo, resp. pro zůstavitele prostor uplatnění autonomie jeho vůle.

Osmou společnou je ta skutečnost, že jsou zahrnovány pod předpoklady dědění. Zatímco dědická nezpůsobilost se týká přímo osoby dědice, vydědění spadá pod právní důvod dědění.

Vydědění a dědická nezpůsobilost se shodují i v taxativním stanovení jejich skutkových podstat.

Srovnávání obou institutů završíme zajímavým postřehem Knappovým týkajícím se odpuštění chování, které by bylo důvodem k vydědění. „*V případě odpuštění (tu per analogiam § 469) lze soudit, že zůstavitel nemůže potomka vydědit z důvodu, který mu odпустиł. Přitom snad ani není třeba požadovat, aby odpuštění bylo výslovné, musí však být mimo pochybnost, že k němu došlo.*“³³ Právě uvedené konstatuje, že i chování naplňující znaky jedné ze skutkových podstat, pro kterou lze nepominutelného dědice vydědit, lze prominout stejně tak jako v případě dědické nezpůsobilosti.

S ohledem na mnohem více společných atributů než těch odlišných vyvstává otázka, zda je opravdu mezi vyděděním a dědickou nezpůsobilostí více méně jen zdánlivá podobnost, která tvrdí Mikeš³⁴, nebo toho mají v důsledku společného více, než by se na první pohled mohlo jevit.

Jen pro úplnost zmiňujeme, že dalším způsobem, kterak někoho vyloučit z dědění, je dědická smlouva. Tuto současná úprava sice neobsahuje, nicméně ta v n. o. z. již ano, a to pod § 1572.

---

³¹ § 770 o. z. o.

³² § 1636 odst. 2 n. o. z. Důvodová zpráva k § 1636 n. o. z. uvádí, že „význam tohoto ustanovení je zejména v tom, že i tu bude respektabilní projev vůle zůstavitele, který mimo jiné vyloučí případné spory, zda snad zůstavitel za svého života takové osobě její poklesek prominul či nikoliv (vzhledem k tomu, že k prominutí podle § 1471 nebo § 1472 může dojít i konkludentně).“ Konečný návrh však s konkludentním prominutím již nepočítá, když toto bude muset být v budoucnu učiněno pouze výslovně. Tento důvod znovuoobnovení je tak změnou v posledních fázích legislativního procesu oslaben.

³³ KNAPP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6, s. 329.

³⁴ MIKEŠ, Jiří. In. ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Op. cit.* s. 666 (§ 469a o. z.).

2 Římskoprávní kořeny vydědění a dědické nezpůsobilosti

Na tomto místě je třeba pro lepší orientaci a pochopení alespoň ve zkratce zmínit prameny římskoprávní, kde mají vydědění a dědická nezpůsobilost svůj původ.

2.1 Vydědění

„I byli podle nejstaršího práva všelící zákonní dědicové, jmenovitě též sui heredes, vyloučeni z dědictví, když zůstavitel se o nich nezminil v testamentě. Ale ještě za republiky vyvinula se zásada, že testátor nesmí v testamentě mlčením pominouti (praeterite) určitých nejbližších zákonných dědiců, nýbrž že je musí buď ustanoviti za dědice nebo je výslovně vyloučiti z dědictví vyděděním (exheredare).“³⁵ Tato situace nese označení formální právo nepominutelného dědice, kdy postačovalo, aby určité osoby byly v testamentu pouze zmíněny, aby se na ně pouze pamatovalo, lhostejno však bylo, zda se jim z pozůstalosti dostalo nějakého majetku čili nic. Řečeno slovy klasika, „předpisům práva bylo úplně vyhověno, když zůstavitel ustanovil dědice nepominutelného dědicem k dílu sebenepatrnějšímu, nebo když jej vydědil ve formě předepsané, neudav a nemaje pro to důvodu ospravedlňujícího.“³⁶

Právě zmíněné formální právo nepominutelného dědice bylo postupně doplněno i právem materiálním, kdy *„ode dávna bylo obecným přesvědčením, že zůstavitel, který zřídil testament nezanechaje v něm jistým blízkým příbuzným bez ospravedlňujícího důvodu ničeho nebo příliš málo, porušil tím mravní povinnost příbuzenské lásky a zůstavil testament, který by i po právu byl platným, jest mravně závadným (testamentum inofficiosum).“³⁷ Pravidla spíše morálního rázu nabyla svoji právní závaznost až koncem republiky, tedy v průběhu 2. století.³⁸*

„Soud centumvirální, soud to pro dědické spory příslušný, přijímal totiž stížnosti na testament, porušující povinnosti příbuzenskou (querrela inofficiosi testamenti)³⁹“

---

³⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. Praha: J. Otto, 1910. s. 1055.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ HEYROVSKÝ, Leopold. *Op. cit.* s. 1056.

³⁸ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 291.

³⁹ Doslova žaloba či stížnost obracející se proti testamentu, více viz. KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Op. cit.* s. 292, 293. Tu je možno spatřit paralelu s nyní užívaným pojmem kverulant, jímž

a prohlédaje na věc, jak by zůstavitel zřizuje testament nebyl býval při zdravém rozumu, odnímal svým výrokem, že testamentum jest inofficiosum⁴⁰, platnost testamentu.“⁴¹ Soud také zkoumal přítomnost důvodů vydědění, jež zprvu zůstavitel neměl povinnost při projevu své vůle uvádět.

Za Justiniána byla formální a materiální práva nepominutelných dědiců sloučena, stalo se tak novelou č. 115 roku 542, a vydědění tak získalo svoji současnou podobu. Zůstavitel, aby dostal své zákonné povinnosti, tedy musel své nejbližší dědice nejen za dědice výslovně v testamentu ustanovit, nýbrž byl povinen zůstavit jim taktéž i povinný díl o určité velikosti (*portio debita*), tedy určitou část toho, co by po něm byli zdědili, pokud by se dědilo dle zákonné posloupnosti. V opačném případě bylo třeba ve vydědění uvést některý z taxativně vymezených důvodů exheredace.

2.2 Dědická nezpůsobilost při dědění ze zákona a z testamentu

Na Apeninském poloostrově byli nezpůsobilí členění na nezpůsobilé *ab intestato*, tedy při dědění ze zákona, jimiž byli otroci, peregrini, děti velezrádců a někteří heretici⁴² a vdovy porušivší rok smuteční,⁴³ a ty nezpůsobilé, kteří nemohli býti ustanoveni za dědice testamentární. K tomu píše Heyrovský, že „*k platnosti ustanovení za dědice se vyhledává, by ustanovení jak v době zřízení testamentu, tak v době delace dědictví a odtud nepřetržitě až do nabytí dědictví měl právní způsobilost býti ustanoven za dědice.*“⁴⁴

Tak nebyli z testamentu způsobilými dědit např. ti, kdož nebyli římskými občany nebo Latiny či skladatelé hanlivých písni a někteří heretici.⁴⁵ Dále se mezi ně počítali i vlastní otroci zůstavitelovi, *personae incertae*, tj. ty osoby, které při zřizování závěti testátor „*nedovedl si představit jako určité individuum*“⁴⁶ (např. ti, kdož byli narozeni až po napsání testamentu), dále např. děti velezrádců a stejně jako u dědění ze zákona vdova, jež porušila rok smuteční a vdala se.

---

je označován ten, kdo si stále na něco stěžuje nebo se často z malicherných důvodů soudí. Viz KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 4. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 394.

⁴⁰ Pořízení nedbající přirozené náklonnosti mezi příbuznými. KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Op. cit.* s. 292.

⁴¹ HEYROVSKÝ, Leopold. *Op. cit.* s. 1056.

⁴² Kacíři, tedy křesťané, kteří se odchýlili od pravověrné nauky. Srov. více HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. Praha: J. Otto, 1910. s. 165, 166.

⁴³ HEYROVSKÝ, Leopold. *Op. cit.* s. 1036.

⁴⁴ HEYROVSKÝ, Leopold. *Op. cit.* s. 1007.

⁴⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. *Op. cit.* s. 991, 992.

⁴⁶ HEYROVSKÝ, Leopold. *Op. cit.* s. 1003.

2.3 Incapacitas

Dále se v římském právu vyskytoval institut zvaný *incapacitas*, tedy *nezpůsobilost nabytí dědictví z testamentu*, ač povolání osoby k dědictví bylo platné a tato měla i způsobilost být za dědice ustanovena. Tak byli *incapaces* např. neženatí nebo neprovdané, jestliže do sta dnů po delaci nevstoupili do manželství nebo bezdětní.⁴⁷

K tomuto Boháček dále dodává, že „*byl-li incapax ustanoven za dědice, bylo takové ustanovení platné (tím se liší incapacitas od nezpůsobilosti dědické), ale pokud některá z uvedených skutečností trvala naznačeným způsobem v době přijetí dědictví, nemohl incapax dědictví nabytí a jeho podíl připadal jako caducum některým ze spoluustanovených dědiců (mužského pohlaví, kteří měli alespoň jedno dítě), a nebylo-li takových, aerariu...*“⁴⁸

2.4 Indignitas

Poslední v řadě negativních podmínek, pro nás zřejmě ta nejdůležitější, je *indignitas*, tedy *nehodnost dědická*, pro kterou bylo již nabyté dědictví dědici odebráno. Takový následek čekal toho, „*kdo zavinil smrt zůstavitelovu zúmyslně nebo nedbalostí, kdo opominul pomstít zůstavitele soudním stíháním jeho vraha, kdo vzal neprávem v odpor status zůstavitelův nebo kdo daroval někomu jmění zůstavitele celé nebo z části za živobytí zůstavitelova bez jeho svolení.*“⁴⁹

Dalším z důvodů pozbytí majetku, který poté připadl státní pokladně, bylo provinění se proti zůstavitelově poslední vůli, např. její podvržení, zabránění zůstaviteli zřídit či změnit závěť.⁵⁰

Dědictví odňaté pro *nehodnost (ereptorium)* spadalo bez dalšího zpravidla na *fiscus*, popř. na jiné osoby.⁵¹

Jak se přesvědčíme v následujícím textu, má právě uváděná římskoprávní klasifikace značný vliv na chápání současné relativní dědické nezpůsobilosti, především v otázce doby spáchání trestného činu proti taxativně stanoveným osobám a zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele. V literatuře až na výjimky totiž panuje shoda v tom, že zatímco při nevhodném chování proti poslední vůli dědická nezpůsobilost nastupuje i tehdy,

---

⁴⁷ Více BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském. II. Právo obligační. Právo dědické*. Praha: vlastním nákladem, 1946. s. 155.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ HEYROVSKÝ, Leopold. *Op. cit.* s. 1135.

⁵⁰ Více a další důvody tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

jestliže toto jednání bylo učiněno po smrti zůstavitele, v případě trestného činu je relevantní pouze skutek spáchaný za života zůstavitele. Zda-li má toto uvažování nějaké opodstatnění, bude rozebráno v jedné z dalších kapitol.

3 Smysl dělení dědické nezpůsobilosti na absolutní a relativní

Odlišné a různorodé teoretické členění v současné doktríně vnáší ještě více nejasností a otázek do dříve jednoznačného a srozumitelného pojetí v rakouské, resp. prvorepublikové právní vědě za platnosti o. z. o. Toto bude nyní předmětem následujícího pojednání.

V dalším textu je třeba si povšimnout především pojetí absolutní dědické nezpůsobilosti dřívějšího a toho současného.

Krčmář v druhém vydání své učebnice dědického práva z r. 1933 uvádí, že dědická způsobilost je pravidlem a nezpůsobilost se zakládá na předpisech výjimečných.⁵² Jako reakci na okolnost, že k dědění je zásadně způsobilý každý, říká Tilsch, že „*nezpůsobilost musí tedy býti zvláště odůvodněná. Rozeznáváme nezpůsobilost absolutní a relativní dle toho, zda-li někdo jest nezpůsobilý k jakémukoli dědictví aneb jen k dědictví po určité osobě.*“⁵³

3.1 Absolutní dědická nezpůsobilost

3.1.1 O. z. o.

Nejdříve zaměříme pozornost na dědickou nezpůsobilost absolutní. Jejím kritériem byla ta skutečnost, zda osoba může nabývat majetek či nikoliv.

Osobami absolutně dědicky nezpůsobilými byly a) řeholníci, kteří podle své řehole nesměli mít samostatného majetku, tedy kteří složili slavný slib chudoby, b) zběhové čili vojenští uprchlíci ode dne zběhnutí až do zatknutí nebo návratu ať již nuceného, nebo svévolného a c) cizinci v případě tzv. retorse⁵⁴, když jejich stát neuznával rakouské příslušníky za způsobilé.^{55, 56}

K předejití zmatků a nedorozumění je zřejmě vhodné ujasnit si terminologii stran absolutní dědické nezpůsobilosti. K tomu nám budiž nápomocno výše uvedené pojednání

---

⁵² KRČMÁŘ, Jan. *Op. cit.* s. 9.

⁵³ TILSCH, Emanuel. *Op. cit.* s. 19. Shodně i MAYR, Robert. *Op. cit.* s. 7.

⁵⁴ Retorse či retorze je institutem mezinárodního práva veřejného a je to prostředek vymáhání respektu vůči zdvořilostním pravidlům, jíž stát reaguje na nevlídné jednání jiného státu, jenž porušil zdvořilostní pravidlo. Stát tedy druhému „oplácí stejnou mincí“. Viz DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2011. s. 114.

⁵⁵ Srov. § 538 o. z. o.

⁵⁶ TILSCH, Emanuel. *Op. cit.* s. 19. Podrobnosti uvádí Mayr, který však cizince podle práva odplaty (retorse) řadí nikoliv do dědické nezpůsobilosti absolutní, nýbrž relativní. MAYR, Robert. *Op. cit.* s. 8.

Tilschovo, v němž lze spatřit původ a pravý smysl dělení dědické nezpůsobilosti na absolutní a relativní, jež je v současné české odborné literatuře chápáno poněkud jinak.

Dřívější právní nauka považovala za absolutně nezpůsobilé pouze taxativně určené osoby vyznačující se tím, že nemohly nabývat *žádného* majetku, jinak ovšem právní subjektivitu měly. Tuto situaci označujeme *pravou* absolutní dědickou nezpůsobilostí. Nyní se absolutní dědickou nezpůsobilostí považuje nezpůsobilost k právům a povinnostem. Tuto nazvěme absolutní dědickou nezpůsobilostí *v širším smyslu*. Vzhledem ke smyslu a obsahu úpravy institutu *pravé* dědické nezpůsobilosti v o. z. o. se v aktuálním českém pozitivním právu jedná o prázdnou množinu, jelikož žádnou takovou úpravu, kdy osoby, které by byly omezeny v právu nabývat majetek děděním, naše právo nezná.

3.1.2 Současný občanský zákoník

Současné pojetí absolutní dědické nezpůsobilosti je pochybné již proto, že jedním z předpokladů dědění právě vedle dědické způsobilosti je existence dědice. Tento předpoklad obsahuje to, zda je osoba subjektem práv a povinností či nikoliv. Dalším argumentem vyvracejícím toto mylné pojetí je, že pokud má osoba nabývat práva či povinnosti, tedy se rozumí samo sebou, že bude mít právní subjektivitu. Tak se např. nikdo nezmiňuje o tom, že osoba uzavírající kupní smlouvu musí být subjektem práv a povinností, toto samozřejmě plyne z povahy věci⁵⁷ a žádného soudního právníka nenapadne opak.

Pokud se pokusíme shrnout myšlenky právě uvedené, to, co současná právní nauka označuje absolutní dědickou způsobilostí, tedy právní subjektivitou, považovala *unisono* dřívější právní věda za pravidlo, ze kterého byly výjimečně vyloučeny případy *pravé* absolutní dědické nezpůsobilosti a nezpůsobilosti relativní.

3.2 Relativní dědická nezpůsobilost

Nyní přistoupíme k základnímu vymezení dědické nezpůsobilosti relativní. Bude zmíněna aktuální úprava v o. z., přičemž půjde jen o její základní charakteristiku. Podrobně se na problematiku pak zaměříme v dalších kapitolách. V těch bude uvedena i geneze tohoto

---

⁵⁷ K argumentaci povahou věci viz. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 185 an.

institutu, kdy bude kladen větší důraz na úpravu v o. z. o. i z toho důvodu, že se jí v mnohém a dědickou nezpůsobilost nevyjímaje nechal inspirovat i n. o. z.

V tom současném o. z. je relativní dědická nezpůsobilost⁵⁸, systematicky zařazená v hlavě první části sedmé pod nadpisem dědická nezpůsobilost, upravena, jak již bylo zmíněno výše, pouze ustanovením § 469 o. z., přičemž je vymezena dvěma skutkovými podstatami: 1) Nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželce, dětem nebo rodičům 2) anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.

Co se týče znění první skutkové podstaty, je z ní na první pohled patrné, že trestný čin musí být spáchán proti zůstaviteli, jeho manželce, dětem nebo rodičům, tedy taxativně stanoveným osobám. Může být případně výčet těchto osob doplněn o nějakou další? Co když osoba spáchá trestný čin spolu se zůstavitelem ve spolupachatelství? Jaká je právní povaha zůstavitelova odpuštění, je to právní úkon?

Na následujících řádcích se budeme snažit, aby právě vznesené otázky nezůstaly pouze v kategorii těch řečnických, a pokusíme se nejen na ně, nýbrž i na další neméně sporné, najít uspokojivé a přesvědčivé odpovědi podpořené právně relevantními argumenty.

---

⁵⁸ Tato je v důvodové zprávě k n. o. z. označena jako dědická nehodnost, resp. jako *incapacitas*. Srov. však pojednání v oddílech 2.3 a 2.4, kde je nehodnost (*indignita*) od druhého pojmu odlišována. Používání obou termínů *promiscue* tak není vhodné, ježto se jedná o dva odlišné instituty.

4 Rozdělení relativní dědické nezpůsobilosti

4.1 Doba spáchání trestného činu a zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele

Současná doktrína i praxe se až na dvě vymykající se tvrzení shoduje v tom, že nezpůsobilý dědit je pouze ten, kdo se trestného činu dopustil ještě před nápadem dědictví⁵⁹, a to lhotejno v jakém časovém odstupu od této chvíle,⁶⁰ zatímco „na rozdíl od prvního důvodu dědické nezpůsobilosti...může být druhý důvod uplatněn i na základě jednání po úmrtí zůstavitele.“⁶¹

Toto odlišné posuzování zdůvodňuje literatura nejčastěji buď tak, že pokud by při zavrženíhodném jednání proti poslední vůli zůstavitele byl rozhodujícím stav ke dni smrti zůstavitele, ustanovení § 469 o. z. by se míjelo účinkem právě v těch nejzávažnějších a nebezpečnějších případech,⁶² nebo tak, že se ustanovení § 469 o. z. váže hlavně k zůstaviteli a „dědickou nezpůsobilost pro úmyslné trestné činy vůči dalším osobám uvádí zřejmě především proto, že takový skutek se dotýká zůstavitele samotného. Po jeho úmrtí by šlo již o přímou ochranu těchto osob, která zřejmě není účelem uvedeného ustanovení.“⁶³

První již zmiňovanou výjimkou je v recentní době publikace Fialy, Holuba a Bičovského, která uvádí, že „k jednání, které má za následek dědickou nezpůsobilost, může dojít po zůstavitelově smrti (trestné činy proti jiným osobám, jednání proti projevu poslední vůle)“⁶⁴, bohužel však bez jakékoliv podpůrné argumentace nebo odkazu na další relevantní literaturu, jež tento názor také sdílí, a druhou je komentář k o. z.⁶⁵, v jehož autorském kolektivu je taktéž Fiala.

Ze starších je třeba zmínit především Tilschovo Rakouské právo dědické, Krčmářovo Právo dědické a komentář Roučkův a Sedláčkův této problematice se podrobně věnující.

---

⁵⁹ Avšak vyloučen je trestný čin spáchaný před narozením zůstavitele (Gl. U. 14. 730). Viz. ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§§531 až 858)*. Praha: V. Linhart, 1936. s. 39 (§ 540 o. z. o.).

⁶⁰ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Op. cit.* s. 297.

⁶¹ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. s. 1177 (§ 469 o. z.).

⁶² MIKEŠ, Jiří; ZÁTURECKÝ, Peter; BÉBR, Roman. In. ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Občanský zákoník – komentář. Díl II*. Praha: Panorama, 1987. s. 661-662 (§ 469 o. z.).

⁶³ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Op. cit.* s. 1173 (§ 469 o. z.).

⁶⁴ FIALA, Josef; HOLUB, Milan; BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 12. aktualizované vydání k 1. 9. 2006. Praha: Linde, 2006. s. 413 (§469 o. z.).

⁶⁵ FIALA, Josef; KINDL, Milan. et. al. *Občanský zákoník: komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 813. I zde je o době spáchání trestného činu pouze stručná zmínka bez jakékoliv argumentace.

Je tak možné přesvědčit se, že se nejedná o otázku ryze akademickou a aktuální, nýbrž rozličně řešenou již za platnosti o. z. o.

Jednání způsobující dědickou nezpůsobilost spáchané za života zůstavitele činí z takto se provinivšího dědice relativně nezpůsobilého. O tom není samozřejmě pochyb. „*Sporno bylo však, jak dlužno rozhodnouti tenkráte, když některá ze skutečností §§ 540 a 542⁶⁶ nastane potom, když povolany k dědictví se přihlásil, anebo i potom, když mu pozůstalost soudně byla přikázána. Panující mínění soudilo, že skutečnosti ony, nastanou-li v dobách právě naznačených, dědici nevadí, kdežto s druhé strany hájen byl názor, že dědic pozbude dědictví resp. podílu nabytého.*“⁶⁷

Tilsch si bere při argumentaci na pomoc znění § 545 o. z. o.⁶⁸, když tvrdí: „*Osoba, jež dědití má musí býti na každý způsob způsobilá v čas delace (§ 545). Není tím však řečeno, že dědictví, je-li v tomto okamžiku způsobilá, jistě již obdrží, nýbrž jen, že není-li v tom okamžiku způsobilá, ho jistě neobdrží*“⁶⁹. V poznámce pod čarou dodává, že opačný názor měl sám autor o. z. o. Zeiller a starší komentátoři, kteří proklamovali výklad *a contrario*, tedy nezpůsobilost, která nastala po delaci, již dědici neškodí.⁷⁰

Zatímco z předchozích odstavců vyplývá spíše shoda předních teoretiků dědického práva v tom, že obě skutkové podstaty dědické nezpůsobilosti se musí posuzovat stejně, ať jsou spáchány kdykoliv, současná česká právní věda v tomto míní jinak, když oba případy z hlediska doby jednání vzhledem ke smrti zůstavitelově nelogicky rozlišuje, což je přinejmenším zajímavé.

Pouze spekulativní je vysvětlení, že novelizovaný § 540 o. z. o. vypustil děti, rodiče a manžela a zůstal tak pouze zůstavitel, čímž v tomto případě odpadl výkladový problém,⁷¹ jelikož po smrti zůstavitele proti němu již žádný trestný čin samozřejmě spáchat nelze, tudíž nelze se tak stát ani dědicky nezpůsobilým a česká doktrína na tomto pojetí zřejmě setrvala

---

⁶⁶ Tato ustanovení obsahově odpovídají současnému § 469 o. z.

⁶⁷ KRČMÁŘ, Jan. *Op. cit.* s. 10.

⁶⁸ Dědickou způsobilost lze určit jen podle okamžiku, kdy dědictví skutečně napadlo. Tímto okamžikem je zpravidla smrt zůstavitele.

⁶⁹ TILSCH, Emanuel. *Op. cit.* s. 21.

⁷⁰ TILSCH, Emanuel. *Op. cit.* s. 22. Taktéž srov. i ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§§531 až 858)*. Praha : V. Linhart, 1936. s. 44 (§ 542), kde jest uvedeno: „*Nejvyšší soud dříve (Gl. U. 15.149) hájil, že jednání v uvedené v § 542 vyvolávají dědickou nezpůsobilost jen, stala-li se před smrtí zůstavitelovou (před nápadem). Nyní (Gl. U. n. ř. 4407) a stejně i literatura má za to, že i jednání taková, která se stala po smrti zůstavitelově (po nápadu dědictví), zakládají dědickou nezpůsobilost.*“

⁷¹ Jak však dodává Krčmář, „*novela III v § 63 (540 o. z.) změnila ustanovení obč. zák. o nehodnosti dědické, ale sporu právě vylíčeného nerozřešila, jenže arci spor ten bude aktuální jen se zřetelem k § 542 o. z.*“ KRČMÁŘ, Jan. *Op. cit.* s. 10.

i nadále, ovšem neakceptujíc současné znění § 469, které děti, rodiče a manžela již opět obsahuje.

Další argument bude vyplývat z římskoprávního chápání dědické nehodnosti, indignity, kdy bylo možné právě na rozdíl od incapacity učinit se dědicky nezpůsobilým i po zůstavitelově smrti.⁷²

Účelem úpravy dědické nezpůsobilosti je ochrana autonomie vůle zůstavitele tak, aby bylo po jeho smrti naloženo s jeho majetkem v souladu s jeho vůlí či se zákonem. Zůstavitelovo právní jednání se vztahuje k nakládání s jeho majetkem *mortis causa*, tudíž lze usuzovat, že jediný, kdo může určit budoucí rozvržení tohoto majetku mezi dědice, je zůstavitel sám. Toto může samozřejmě ovlivnit pouze za svého života.

Nelze akceptovat názor, že dědickou nezpůsobilost pro úmyslné trestné činy vůči dalším osobám uvádí o. z. zřejmě proto, že takový skutek se dotýká zůstavitele samotného. V případě spáchání trestného činu proti zůstavitelovu manželu, dětem nebo rodičům až po zůstavitelově smrti se již přirozeně takový trestný čin nemůže dotýkat osoby zůstavitelovy, nýbrž neustále se týká jeho majetku, případně jeho rozvržení, v němž se odráží právě zůstavitelova vůle. Tak se krom Muzikářem zmiňované přímé ochrany *těchto osob* chrání především zůstavitelova vůle v plánovaném rozvržení majetku projevená.

V úvahu přichází situace, kdy dědic ze zákona naplní skutkovou podstatu např. podvodu vůči jedinému závětnímu dědici tak, aby se ten dědictví vzdal. Tímto se dle zákonné posloupnosti ten, jemuž bude nyní posloupnost svědčit, dostane k dědictví celému či alespoň větší části z něho, tedy proti původnímu záměru zůstavitele.

Ta situace, kdy by se měl pro dědickou nezpůsobilost brát v úvahu trestný čin spáchaný dědicem vůči stanoveným osobám pouze za života zůstavitele a nikoli i ten spáchaný po jeho úmrtí, vnáší různým posouzením materiálně totožných případů do chápání obou skutkových podstat dědické nezpůsobilosti z hlediska doby jednání ničím neodůvodněnou disproporcí. Tak může být motiv dědice získat pro sebe větší dědický podíl týž jak v případě trestného činu proti dalším uvedeným osobám spáchaného bezprostředně po zůstavitelově smrti, tak i zavrženíhodného jednání proti poslední vůli zůstavitele v podobě zničení závěti taktéž až po úmrtí zůstavitelově. Podle současného chápání by v prvním případě byl dědic způsobilý dědit, ovšem v situaci uvedené posléze nikoliv.

---

⁷² Srov. např. opomenutí pomstít zůstavitele soudním stíháním jeho vraha.

S ohledem na výše uvedenou argumentaci je třeba přiklonit se k tomu názoru, že dědicky nezpůsobilým se stane i ten dědic, který se dopustí po smrti zůstavitele jak zavrženíhodného jednání proti projevu jeho poslední vůle, tak i trestného činu proti dětem, rodičům nebo manželu zůstavitele.

4.2 Úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům

4.2.1 Trestný čin

Pro omezený rozsah práce bude výklad v tomto oddílu stran trestného činu omezen pouze na nezbytné informace s odkazem na relevantní literaturu.

Legální definice trestného činu je obsažena v tr. z., konkrétně jeho § 13, kde je vymezen jako protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky v takovém zákoně.^{73, 74} Za podmínek § 20 tr. z. je trestná i příprava a dle § 21 tr. z. i pokus trestného činu.⁷⁵

Občanský zákoník v § 469 vyžaduje, aby se z hlediska subjektivní stránky trestného činu jednalo o úmyslný trestný čin⁷⁶, ať již s úmyslem přímým (*dolus directus*) či nepřímým (*dolus eventualis*), tedy je vyloučeno jednání nedbalostní.

Pro nastoupení dědické nezpůsobilosti není třeba, aby byl pachatel za toto své jednání trestně stíhán, odsouzen, nehraje ani žádnou roli, zda byl již trestný čin promlčen⁷⁷, pachateli byla udělena milost či se na něho vztahovala amnestie.⁷⁸ Za situace, kdy bude dědic pro úmyslný trestný čin odsouzen, bude soud tímto rozsudkem v dědickém řízení vázán dle § 135 odst. 1 o. s. ř. V případě, že by k odsouzení pachatele nedošlo, bude soud postupovat v souladu s § 135 odst. 2 o. s. ř. a povahu jednání dědice si posoudí jako otázku předběžnou.⁷⁹

---

⁷³ Více JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2009. s. 114 an.

⁷⁴ Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění, viz. § 6 z.s.v.m.

⁷⁵ Více JELÍNEK, Jiří a kol. *Op. cit.* s. 266 an.

⁷⁶ Jen demonstrativně a bez nároku na úplnost uvádíme trestné činy, které připadají v úvahu, tak např. vražda, zabití, ublížení na zdraví, šíření nakažlivé lidské nemoci, rvačka, obchodování s lidmi, loupež, vydírání, útisk, znásilnění, pohlavní zneužití, zanedbání povinné výživy, krádež, podání alkoholu dítěti, podvod, lichva, obecné ohrožení, křivá výpověď, křivé obvinění, nebezpečné pronásledování, porušení tajemství dopravovaných zpráv, pomluva a další.

⁷⁷ Opačný názor zastával Tilsch, viz. TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické*. Praha: Všehrd, 1904. s. 19 an.

⁷⁸ Již za o. z. o. byl zastáván tentýž názor, srov. MAYR, Robert. *Soustava občanského práva*. Kniha pátá: Právo dědické. Brno: Barvič a Novotný, 1927. s. 9., kde autor v poznámce zmiňuje, že „*nevyžaduje se potrestání, odsouzení, ba ani zavedení trestního řízení.*“

⁷⁹ Srov. rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 24 Co 315/97 uveřejněno v *Ad Notam*, 1998. č. 2. s. 45.

Za úvahu a několik řádků navíc však přece jen bude stát situace, kdy dědic sice spáchá úmyslný trestný čin proti zůstavitelovu manželu, dětem či rodičům, avšak jako spolupachatel⁸⁰ či jako účastník⁸¹ (organizátor, návodce či pomocník) na úmyslném trestném činu zůstavitele nebo kdy účastníkem je zůstavitel sám a hlavním pachatelem pak dědic. V těchto případech bude dle našeho názoru třeba situaci řešit tak, že dědic se nezpůsobilým vůči zůstaviteli nestane (na rozdíl od toho, vůči komu bude trestný čin směřovat), jelikož hlavní smysl úpravy § 469 o. z. je potrestat nezpůsobilého dědice za škodlivé jednání vůči zůstaviteli, který tímto bude stížen, lhotejno zda o činu věda či nikoliv. Avšak pokud oba budou jednat ve srozumění, stěží se tak zůstaviteli přihodí nějaká ať již duševní, či majetková újma a tento bude stěží učiněným skutkem nějak dotčen. V této situaci se bude třeba na skutek dívat tak, jako by byl odpuštěn.

4.2.2 Taxativní výčet osob, proti nimž má směřovat trestný čin

Podmínkou dědické nezpůsobilosti je spáchání úmyslného trestného činu jen proti určitým osobám. Těmito jsou zůstavitel, jeho manžel⁸², děti⁸³ nebo rodiče. Jelikož totožný výčet osob byl obsažen již v o. z. o., je zřejmá inspirace českého, resp. československého, zákonodárce při tvorbě dědické nezpůsobilosti právě tímto předpisem, konkrétně jeho § 540⁸⁴, kdy za nezpůsobilé byli nejprve považováni ti, „*kdož dopustili se dolosního trestného činu proti cti, tělu neb majetku zůstavitelovu, jeho dětí, rodičů neb manžela.*“⁸⁵ Později ustanovení zaznamenalo změnu v důsledku novelizace⁸⁶, když trestný čin musel směřovat pouze proti zůstaviteli.

Stran taxativního výčtu jednotlivých osob a jeho výkladu panuje v české právní nauce naprostá shoda, když „*jiné osoby zákon neuvádí. Úmyslný trestný čin proti jiným osobám,*

---

⁸⁰ § 23 tr. z.

⁸¹ § 24 tr. z.

⁸² Manželem se zde jistě má na mysli muž i žena, srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 125. Jakkoli by se tato poznámka zdála být zbytečná, o. z. z neznámých důvodů v § 444 odst. 3 manželku a manžela rozlišuje. Jinak je v celém o. z. užívána legislativní zkratka manžel. Taktéž i v zákoně o rodině, jedinou výjimku však činí § 13, když otěhotněním manželky konvaliduje neplatné manželství v platně.

⁸³ Totožně jako děti a rodiče je nutno posuzovat i osvojence a osvojitele dle § 63 an., z. o. r.

⁸⁴ Kdo zůstavitele, jeho děti, rodiče nebo manžela ze zlého úmyslu poškodil na cti, těle nebo majetku nebo poškoditi hleděl takovým způsobem, že může být proti němu z úřadu nebo na žádost poškozeného zakročeno podle trestních zákonů, jest potud nehoden dědického práva, pokud nevychází z okolností najevo, že mu zůstavitel odpustil.

⁸⁵ TILSCH, Emanuel. *Op. cit.* s. 19.

⁸⁶ Novelizovaný § 540 zněl takto: Kdo se proti zůstaviteli dopustil zločinu, je dědického práva nehoden dotud, dokud nelze z okolností souditi, že mu zůstavitel prominul.

*i kdyby šlo o osoby zůstaviteli blízké (např. proti sourozenci, družce, dítěti, které měl zůstavitel v pěstounské péči, dítěti manžela apod.), nemá za následek dědickou nezpůsobilost.*⁸⁷

Doposud se zdá celá problematika zcela jasná a bez potíží. Ovšem značný prvek nejasnosti vnáší do celé věci názor publikovaný v jednom z novějších komentářů, kde je za pozoruhodnou považována skutečnost, že s přijetím zákona o registrovaném partnerství⁸⁸ registrovaný partner⁸⁹, v ostatních případech na roveň postavený manželovi, v úpravě § 469 o. z. řady osob v něm uvedených paradoxně nerozšířil.⁹⁰ Tato situace je ovšem v komentáři pouze zmíněna pohříchu bez jakékoliv další argumentace a odpověď na otázku, zda se jedná o mezeru v právu⁹¹ či nikoliv, neobdržíme. „Mezerou rozumíme nějakou neúplnost, nedostatek něčeho. K tomuto (faktickému) zjištění však ještě přistupuje hodnotový soud, totiž soud, že to co zde není, zde vlastně být má. Mezerou v zákoně pak obecně rozumíme protiplánovou neúplnost zákona, resp. zákonodárství.“⁹²

Co se tedy stane, když osoba spáchá úmyslný trestný čin proti partnerovi zůstavitele? Ke správnému řešení se pokusíme dojít zde.

Nejprve je třeba zmínit, že nepůjde o výklad právního předpisu jako takový, když jeho dikce nepřipouští žádnou sémantickou nejasnost, jeho znění je naopak naprosto jasné, zřejmé a srozumitelné. V tomto případě se pohybujeme v oblasti mimo rozsah pojmu dle modelu tří oblastí pojmu,⁹³ tedy kdy slovo manžel nepřipouští, že by se jím mohl myslet i registrovaný partner. Pokud se nacházíme v oblasti mimo rozsah pojmu, již se nejedná o výklad, nýbrž o dotváření práva, čímž se mezery v právu vyplňují.⁹⁴ Z pohledu moderní právní metodologie je třeba před výkladem pomocí argumentu *a contrario*, který je argumentem formálním,

---

⁸⁷ MUZIKÁŘ, Ladislav. In. ELIÁŠ, Karel. *Op. cit.* s. 1174 (§469 o. z.). Taktéž i KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Op. cit.* s. 296. Z časopisecké literatury shodně např. KRÁLOVÁ, Jitka; ECK, Lothar. Dědická nezpůsobilost. *Ad Notam.* 2004. č. 2. s. 35.

⁸⁸ Z. č. 115/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁹ Dále jen partner.

⁹⁰ FIALA, Josef; KINDL, Milan. et. al. *Občanský zákoník: komentář. I. díl.* Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 812.

⁹¹ K mezerám v právu uvádí Holländer v HOLLÄNDER, Pavel. Ústavněprávní argumentace, ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu. Praha: Linde, 2003. s. 17., v poznámce č. 18, že literatura k mezerám v právu je nekonečná. Viz. např. KNAPP, Viktor. *Op. cit.* s. 65 an., o mlčení zákona a analogii pojednává např. taktéž Eliáš v komentáři k o. z. ELIÁŠ, Karel (ed.). *Op. cit.* s. 2558 (§853 o. z.).

⁹² CANARIS, C. W. *Die Feststellung von Lücken im Gesetz.* 2. vydání. Berlin: Duncker & Humboldt, 1983. s. 6. citováno dle MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 221.

⁹³ K pojmu tří oblastí pojmu MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 211.

⁹⁴ K samotné justifikaci dotváření práva viz. tamtéž. s. 215.

upřednostnit analogii (jež je právě jedním z prostředků dotváření práva), když tato je argumentem hodnotovým majícím tak z tohoto důvodu přednost.⁹⁵

Nyní přistoupíme k samotnému zkoumání, zdali máme skutečně co dočinění s mezerou v právu čili nic. Dospějeme-li ke kladnému výsledku, je třeba mezeru zacelit pomocí analogie, naopak jedná-li se dle zákonodárce o situaci promyšlenou a partnera v taxativním výčtu opomněl záměrně, užije se v uváděném případě zmíněného argumentu *a contrario*.

Přijetím zákona o registrovaném partnerství došlo v občanském zákoníku k postavení partnera na roveň manžela. Tak se stalo dohromady v šesti ustanoveních. Těmi jsou § 15, kdy po smrti fyzické osoby přísluší partnerovi uplatňovat právo na ochranu její osobnosti, § 116 řadící tak partnera mezi osoby blízké a § 473, § 474 odst. 1 a 2 a závěrem § 475. Impozantní je na celé věci skutečnost, že v případě posledních tří ustanovení se jedná o postavení partnera jako dědice ze zákona v první a druhé dědické skupině!

Ptejme se tedy, má trestný čin proti zůstavitelovu partnerovi jinou povahu, než když je totožně jednáno proti zůstavitelovu manželovi? Dotkne se toto jednání v prvním případě zůstavitele méně než v případě druhém? Je tato disproporce mezi tím, kdy je partner považován za osobu blízkou stejně jako manžel, děti a rodiče a kdy může bránit osobnostní práva druhého partnera po jeho smrti, a tím, že jeho výslovná zmínka v § 469 o. z. absentuje, nějak rozumně odůvodnitelná? Existuje nějaký relevantní argument, proč v případě dědické nezpůsobilosti registrovaný partner není, kdežto v §§ 15, 116 a 473 až 475 je? Je třeba si zároveň uvědomit, že zákonodárce zasáhl značně do rodinných poměrů, které respektuje právě úpravou jednotlivých dědických skupin i současné dědické právo, a činí tak z partnera skutečného člena rodiny, když diametrálně odlišně je řešena právě úprava dědické nezpůsobilosti, v níž partner bezdůvodně absentuje. Jsou snad dotčeny odlišné zájmy v případě spáchání úmyslného trestného činu proti zůstavitelovu manželovi, než když se bude jednat o naprosto totožné jednání proti partnerovi? Žádné rozumné zdůvodnění neexistuje.

Absence partnera v § 469 o. z. je tedy dle mého v rozporu s principem bezrozpornosti právního řádu.⁹⁶ V tomto případě tak mluvíme o mezeře teleologické otevřené.⁹⁷ „Z hlediska dalšího třídění mezer, kdy je kritériem, zda tato mezera existovala již při vydání zákona nebo vznikla teprve později na základě změny skutkových daností nebo změnou právního řádu,

---

⁹⁵ K poměru analogie a argumentu *a contrario* viz. více tamtéž s. 240.

⁹⁶ tamtéž s. 226 an. Viz také KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech, k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. s. 200 an.

⁹⁷ Tamtéž s. 225 an.

zejména změnou právního řádu imanentních hodnot,⁹⁸ se jedná o mezeru počáteční⁹⁹ existující již od okamžiku, kdy zákon o registrovaném partnerství, který novelizoval o. z. právě doplněním partnera do jeho ustanovení, vešel v účinnost.

V našem případě nejdůležitějším členěním je to třídící mezery na vědomé a nevědomé, tedy zdali zákonodárci byla existence mezery při tvorbě právního předpisu známa nebo nikoliv.¹⁰⁰

Pokud by o takové mezeře zákonodárce věděl, znamenalo by to převážení argumentu *a contrario* v neprospěch analogie a v důsledku se tak o mezeru v právu jednat nebude.¹⁰¹ Jediným dostupným materiálem, ze kterého lze seznat úmysl zákonodárce a vůli regulovat tak chování subjektů práva prostřednictvím zákona o registrovaném partnerství, je důvodová zpráva k němu.¹⁰² V její zvláštní části, kde by měly být osvětleny důvody té které právní regulace, však jakékoliv vyjádření zákonodárce stran § 469 o. z. a postavení partnera v něm absentuje, z čehož nezbyvá než dovést, že se v tomto případě jedná o mezeru nevědomou, tudíž nic nebrání analogické aplikaci registrovaného partnera do úpravy § 469 o. z. po bok manžela, když i v mezích relativní dědické nezpůsobilosti bude jejich postavení totožné.

Překážkou v analogické aplikaci není ani povaha výčtu osob, jenž je taxativní, když Melzer uvádí, že „pokud pouze zákonodárce povšechně stanoví, že určité ustanovení platí jen pro tyto případy a pro žádné jiné, tak z toho vůbec není zřejmé, zda by si byl možnosti právě projednávaného případu vůbec vědom. Lze se pak vždy s ohledem na předpoklad racionálního zákonodárce domnívat, že právě projednávaný případ, jehož teleologie vyžaduje stejné řešení, jako případy ve výčtu uvedené, by při vědomí si tohoto případu do taxativního výčtu též zařadil.“¹⁰³

Kdybychom měli tedy výše uvedené pro srozumitelnost lapidárně shrnout, bude relativně dědicky nezpůsobilým ten, kdo se dopustí úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manžel, *partnerovi*, dětem nebo rodičům, protože povaha jednání provinivšího se a dotčené zájmy jsou tytéž jak v případě spáchání úmyslného trestného činu

---

⁹⁸ KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. Bern: Stämpfli Verlag, 1998. s. 145, 146. citováno dle MELZER, Filip. *Op. cit.* s. 231.

⁹⁹ V Holländerově terminologii je to mezera primární, viz. HOLLÄNDER, Pavel. *Op. cit.* s. 18.

¹⁰⁰ MELZER, Filip. *Op. cit.* s. 231.

¹⁰¹ Srov tamtéž s. 233 a argumentaci tam uvedenou.

¹⁰² <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=969&CT1=0>> [16. 10. 2011].

¹⁰³ MELZER, Filip. *Op. cit.* s. 245. Na této straně pojednává autor speciálně pouze o analogii a taxativním výčtu.

proti manželu, tak i proti partnerovi. V opačném případě by se jednalo o ničím neodůvodněný rozdíl, který v koherentním právním řádu demokratického státu nemá místa.

V závěru oddílu týkajícího se okruhu těch osob, proti nimž když se osoba dopustí úmyslného trestného činu, stane se tato vůči zůstaviteli dědicky nezpůsobilou, je nutno ještě zmínit, že právě taxativní výčet se pro příště objevuje ve znění nového občanského zákoníku. Dědicky nezpůsobilým bude do budoucna ten, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu. Nová úprava tak bude obsahovat oproti té současné, která vzpomíná pouze děti a rodiče, zůstavitelovy ascendenty a descendenty všechny. Partner však v ustanovení absentuje stále.

Plánovaná úprava dědické nezpůsobilosti se tak nedotýká změn pouze v taxativním výčtu osob, nýbrž např. i terminologie ohledně úmyslného trestného činu, když operuje s termínem *čin povahy úmyslného trestného činu*¹⁰⁴. Má zákonodárce nějaký důvod zasahovat do pojetí a názvosloví, které u nás platí po dvě staletí? Na tuto otázku se budeme snažit najít uspokojivou odpověď v následujícím oddíle.

4.2.3 Problém trestného činu spáchaného pachatelem trestně neodpovědným

Dalším případem, který si nejen pro svoji zajímavost, avšak především pro svoji složitost a rozporuplná hodnocení v doktríně zaslouží větší pozornost, je spáchání trestného činu trestně neodpovědným pachatelem. Tímto tak může být buď osoba nepřičetná¹⁰⁵, mladistvý, jemuž schází rozumová a mravní vyspělost¹⁰⁶, nebo mladistvý, jenž nedovršil v době spáchání trestného činu patnáctý rok svého věku¹⁰⁷. Tyto skutečnosti označuje trestněprávní věda termínem *čin jinak trestný*. „Rozumíme jím čin, který je v daném případě beztrestný, i když v jiném případě a za jiných okolností by trestný byl.“¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ § 1471 n. o. z.

¹⁰⁵ § 26 tr. z.

¹⁰⁶ § 5 odst. 1 z. s. v. m.

¹⁰⁷ § 25 tr. z.

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2009. s. 123 an. Dále je za čin jinak trestný považován i „čin spáchaný za okolností vylučujících protiprávnost nebo čin, u něhož chybí zavinění jako podmínka trestní odpovědnosti“ a „spáchání činu jinak trestného je tzv. objektivní podmínkou trestnosti v případě trestného činu opilství podle § 360.“ V této práci bude činem jinak trestným z důvodu srozumitelnosti myšlen pouze skutek spáchaný nepřičetným, mladistvým mladším než 15 let a mladistvým s nedostatečnou rozumovou a mravní vyspělostí.

Problematice spáchání trestného činu trestně neodpovědným pachatelem se literatura bohužel téměř nevěnuje. První výjimkou je článek v časopisu *Ad Notam*,¹⁰⁹ kde byla notářka v průběhu dědického řízení nucena posoudit situaci, kdy syn zůstavitelce ukradl finanční hotovost a fotoaparát v hodnotě cca 20 000 Kč a k tomuto se posléze i přiznal. Trestní stíhání však bylo zastaveno z důvodu nedostatku věku pachatele. Notářka se s věcí vypořádala touto argumentací: „*Pojmové znaky trestného činu tvoří vedle společenské nebezpečnosti též znaky skutkové podstaty trestného činu, mezi něž patří mimo jiné příčetnost a stanovený minimální věk pachatele. Skutková podstata trestného činu byla naplněna s výjimkou minimálního věku patnácti let pro trestní odpovědnost pachatele. Vzhledem k této okolnosti bylo nutné z předložených faktů vyvodit závěr o tom, že pozůstalý...se nedopustil úmyslného trestného činu a je tudíž dědicky způsobilý.*“¹¹⁰

V uvedeném článku je potom uvedeno i jedno ze starších soudních rozhodnutí, jež se nese v totožném duchu.¹¹¹

Že právě uvedené řešení není zřejmě až tak jednoznačné, jak by se mohlo jevit, zmiňuje Muzikář¹¹², který argumentuje tím, že i když se takového skutku dopustil dědic, který ještě nedovrší patnácti let, resp. mladistvý, který nedosáhl potřebné rozumové a mravní vyspělosti, není sice trestně odpovědný, z čehož však ještě nelze dovozovat, že takové jednání nemá za následek jeho dědickou nezpůsobilost.¹¹³ Dále autor dodává, že „*otázka dědické nezpůsobilosti je otázkou občanskoprávní a nikoli otázkou trestní odpovědnosti. Bylo by bezpochyby v rozporu s dobrými mravy (§ 3 obč. z.), aby se prosadilo subjektivní dědické právo dědice, který sice nedovrší patnácti let a není proto trestně odpovědný, ale dopustil se skutku, který je podle trestního zákona závažným trestným činem, ačkoli byl schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky.*“¹¹⁴

Nesoulad v důsledcích mezi jednáním trestně odpovědného jedince a osoby, na níž se ještě hrozba trestní odpovědnosti pro nedostatek věku nevztahuje, je z hlediska textu úpravy

---

¹⁰⁹ KRÁLOVÁ, Jitka; ECK, Lothar. Dědická nezpůsobilost. *Ad Notam*, 2004, č. 2, s. 36.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ „*Krajský soud v Ústí nad Labem v rozhodnutí sp. zn. 13 Co 859/76 potvrdil rozhodnutí státního notářství o tom, že pozůstalý manžel, který zabil zůstavitelku a proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno vzhledem k jeho duševní chorobě, dědí. Jednání dědice, které objektivně vykazuje znaky skutkové podstaty určitého trestného činu, namířeného vůči zůstavitelce, nevede k jeho dědické nezpůsobilosti, pokud toto jednání nelze kvalifikovat jako úmyslný trestný čin ve smyslu příslušných ustanovení trestního zákona.*“ KRÁLOVÁ, Jitka; ECK, Lothar. *Op. cit.* s. 37.

¹¹² Že dědická nezpůsobilost může nastat i v případě trestně neodpovědného viz kromě Muzikáře i <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=oc_045.htm> [cit. 28. 10. 2011].

¹¹³ MUZIKÁŘ, Ladislav. In. ELIÁŠ, Karel. *Op. cit.* s. 1174 (§ 469 o. z.).

¹¹⁴ Tamtéž.

dědické nezpůsobilosti dostatečně zřejmý. I na tomto místě je třeba vznést otázku, zdali se opět nepřihlásí o slovo analogie, jelikož trestný čin, o kterém pojednává § 469 o. z., jistě není činem jinak trestným. Dostatečným důvodem pro tuto úvahu je uváděný záměr zákonodárce *trestný čin* do budoucna zaměnit za slovní spojení *čin povahy úmyslného trestného činu* s úmyslem vyhnout se tak interpretačnímu problému, přičemž bude z nově formulovaného ustanovení na příště jednoznačně patrné, že dědicky nezpůsobilým bude i ten, kdo spáchá právě čin jinak trestný z důvodu své trestní neodpovědnosti. Ačkoliv to bude nyní praktické a aktuální pouze po dobu legisvakantní lhůty, pokusím se dokázat, že tomu tak je i v současnosti.

Stran „diagnostiky“ mezery v právu, tedy absence úpravy pro spáchání činu jinak trestného, pro úspornost textu odkáži na předešlý oddíl, kdy charakteristika tohoto nedostatku zákonného textu bude tatáž jako v předchozím oddílu, když se jedná o mezeru *otevřenou, teleologickou, počáteční a nevědomou*. Podporou pro aplikaci *argumentum per analogiam* je výše uvedené tvrzení Muzikářovo, že je třeba odlišovat právo občanské od toho trestního, když od trestněprávní odpovědnosti pachatele chrání pouze buď nedostatek věku, nebo nepřičetnost, avšak kvalita jeho škodlivého jednání i nadále skutkovou podstatu trestného činu naplňuje, což je nutno zohlednit právě i z pohledu občanskoprávního. O tom, že také v tomto případě máme co činit s mezerou nevědomou, opět svědčí nejen „bílé místo“ v důvodové zprávě, ale i úprava nově přijatá, kdy zákonodárce tuto nevědomost dohání již zmiňovaným činem povahy úmyslného trestného činu, „*což pokrývá případy protiprávních činů učiněných úmyslně trestně neodpovědnými*“, která výslovně stojí v důvodové zprávě k n. o. z. Jinými slovy, přesněji řečeno slovy Melzerovými, „*čin povahy trestného činu znamená, že jsou splněny objektivní i subjektivní znaky skutkové podstaty, ale nemusí být splněny požadavky na subjekt (např. "zloděj" mladší 15 let)*.“¹¹⁵

Velmi zajímavou se jeví otázka, zda si lze v tomto případě při výkladu pomoci právě ještě neúčinným, ale platným n. o. z., respektive úpravou dědické nezpůsobilosti v něm obsaženou, která zahrnuje i čin jinak trestný jako důvod dědické nezpůsobilosti, a přiklonit se tak definitivně k analogii.

---

¹¹⁵ <<http://zpravy.idnes.cz/byvaly-ministr-zdravotnictvi-tomas-julinec-f3f-/odpovedi.asp?t=MELZER>> [16. 10. 2011]. V tomto případě se jednalo o odpověď na dotaz čtenáře v internetové diskusi právě k n. o. z. Je však otázkou, proč je v internetovém odkazu zmiňován bývalý ministr zdravotnictví Tomáš Julínek.

Melzer považuje odkaz na jasnější řešení problému v ustanovení, které prozatím nenabývalo účinnosti, za zcela zvláštní případ zohlednění jiného ustanovení.¹¹⁶ Dále dodává, že „lze hovořit o tzv. předúčinném právu (*vorwirkende Gesetzgebung*). V podstatě se jedná o použití určitého ustanovení z právního předpisu, který dosud nenabyl účinnosti, pro interpretaci dosavadního právního předpisu. Zejména půjde o případy, kdy je nový právní předpis spojen s delší legisvakancí lhůtou. Aby se jednalo o právní argument, je nutné, aby status nascendi tohoto nového právního předpisu byl již velmi pokročilý, tedy aby zákonodárný proces již byl uzavřen a pouze se čekalo na uplynutí legisvakancí lhůty.¹¹⁷ V tomto případě je s demokratickým principem, principem dělby moci a požadavkem předvídatelnosti soudního rozhodování více slučitelné, aby se sémantická nejasnost¹¹⁸ odstranila ve shodě s nově postulovanou vůlí zákonodárce, než aby se její řešení přenechalo volné úvaze soudce.“¹¹⁹

Tento neobvyklý metodologický argument našel hned dvakrát své uplatnění i v rozhodovací praxi našich vysokých soudů, což jistě stojí za povšimnutí.¹²⁰

4.3 Zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy

Tato kapitola bude věnována druhé skutkové podstatě dědické nezpůsobilosti, tedy dědicovu jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle. Jak je již z nadpisu kapitoly patrné, tento skutek musí mít zvláštní kvalitu k tomu, aby jeho důsledkem byla dědická nezpůsobilost, totiž je třeba, aby byl zavrženíhodným.

4.3.1 Zavrženíhodnost jednání dědicova

Termín zavrženíhodné jednání zavedl do českého právního řádu o. z. 1950, leč v důvodové zprávě¹²¹ k němu není toto jednání bohužel blížeji rozvedeno, což však napravila literatura.

---

¹¹⁶ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 145.

¹¹⁷ V poznámce na téže straně uvádí autor, že jestliže není, ač přes svoji pokročilost, ještě legislativní proces završen, může tento argument použít soudce pouze v rámci své volné úvahy. Naopak postuluje Kramer, který „dovozuje, že je přípustné i jen odvolání se na vládní návrh zákona.“ KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. Bern: Stämpfli Verlag, 1998. s. 160. citováno dle MELZER, Filip. *Op. cit.* s. 145.

¹¹⁸ Dle Kramera je tento postup možno použít právě i pro vyplnění mezer v právu. Srov. KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. Bern: Stämpfli Verlag, 1998. s. 159 an. citováno dle MELZER, Filip. *Op. cit.* s. 145.

¹¹⁹ MELZER, Filip. *Op. cit.* s. 145.

¹²⁰ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 11. 2007, č. j. 59 Ca 29/2007-36 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1788/2003.

Přesvědčivou charakteristiku podává komentář Češkův, v němž je toto vypořádáno jako jednání, ze kterého zavrženíhodnost vyplývá z jeho motivace, formy, intenzity nebo účinků.¹²² O vymezení tohoto legálního pojmu se pokouší i Muzikář, který uvedené jednání označuje za takové, „*kterým chce dědic zabránit tomu, aby se v dědictví uplatnila zůstavitelova poslední vůle nebo chce předstírat projev poslední vůle, který zůstavitel neučinil.*“¹²³

Již zavedené terminologie se drží i n. o. z., když pojednává o zavrženíhodném činu. O tom však dále.

Takovým jednáním (*komisivním* i *omisivním*) může být např. při pořizování testamentu vytržení psacích potřeb nebo papíru z ruky, zabránění v odchodu k notáři, neuposlechnutí prosby zůstavitele o pomoc při sepisování závěti, násilí proti zůstaviteli motivované snahou změnit záměr zůstavitele, vyvolání omylu nebo dle úpravy n. o. z. donucení k projevu poslední vůle, lstivé svedení, překažení projevu, zatajení, zfalšování, podvržení nebo úmyslné zničení či zašantročení¹²⁴ a další podobné jednání včetně pokusu o ně.¹²⁵ Z toho vyplývá závěr, že k ovlivnění zůstavitelovy vůle nakonec vůbec nemusí dojít. Roučkův a Sedláčkův komentář hovoří o jednání, jež se musí jevit jako *objektivně* způsobilé porušit dědický pořádek, a zdůrazňují, že tedy nestačí pouhý pokus donucení a jiného jednání, ani jednání vůči zůstaviteli nezpůsobitelnému pořizovat pro případ smrti, ale dostačovat bude jednání dokonané, ačkoli nemělo výsledku.¹²⁶ Jak je však z porovnání ustanovení § 542¹²⁷ o. z. o. a našeho současného § 469 o. z. patrné, český občanský zákoník umožňuje extenzivnější výklad nežli o. z. o., který je navíc ve prospěch zůstavitele, takže je třeba se přiklonit k názoru v komentáři Češkově.

---

¹²¹ Jen pro zajímavost uvádíme, že i v důvodové zprávě je možno upozorovat pravopisné nesrovnalosti, když u § 522 je zmíněn zůstavitel nikoli s ů, nýbrž s ú. Viz <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_01.htm> [29. 10. 2011].

¹²² MIKEŠ, Jiří; ZÁTURECKÝ, Peter; BÉBR, Roman. In. ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Občanský zákoník – komentář. Díl II.* Praha: Panorama, 1987. s. 663 (§ 469). Totožně o dvacet let později i MIKEŠ, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří, a kol. *Občanské zákoník. 2.* Praha : C. H. Beck, 2009. s. 1411 (§ 469 o. z.).

¹²³ MUZIKÁŘ, Ladislav. In. ELIÁŠ, Karel. *Op. cit.* s. 1176 (§ 469 o. z.).

¹²⁴ Tento výraz uvádí komentář MIKEŠ, Jiří; ZÁTURECKÝ, Peter; BÉBR, Roman. In. ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Op. cit.* s. 663 (§ 469 o. z.). Jedná se nicméně o termín legální, neboť o zašantročení vlastní věci hovoří trestní zákoník u trestného činu zneužívání vlastnictví v § 229 tr. z.

¹²⁵ Srov. tamtéž.

¹²⁶ ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§§531 až 858).* Praha : V. Linhart, 1936. s. 44 (§ 542 o. z. o.).

¹²⁷ Kdo zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle nebo jeho změnu mu překazil anebo potlačil poslední pořízení, které zůstavitel již zřídil, je z dědického práva vyloučen a odpovídá za všechnu škodu, která tím vznikne osobě třetí.

Z uvedeného je zřejmé, že je třeba, aby se jednalo o jednání záměrné s úmyslem porušení dědického pořádku.

Naopak jím není dle rozhodovací praxe to, „*jestliže dědic v průběhu dědického řízení tvrdil, že předložená závěť zůstavitele je psána jeho vlastní rukou, ačkoliv v navazujícím soudním řízení, na základě rozhodnutí dle § 18 zák. č. 95/1963 Sb., bylo pravomocně rozhodnuto, že zůstavitel tuto závěť vlastní rukou nenapsal.*“¹²⁸

4.3.2 Projev poslední vůle zůstavitelovy

Dále je třeba, aby nyní blíže specifikované jednání směřovalo proti projevu poslední vůle zůstavitele. Tento je třeba interpretovat tak, snad i díky příkladům v literatuře (srov. např. zabránění v odchodu k notáři), že se nemusí jednat o projev poslední vůle již učiněný, nýbrž jím může být zatím jen zůstavitelem zamýšlený či pouze takový, který si dědic na zůstaviteli vynutí, i když ten nemá o budoucích poměrech zatím třebaž žádnou představu. Opačný názor je uveden v důvodové zprávě k n. o. z. z r. 2007, která výslovně uvádí: „*Stávající formulace v § 469 nynějšího obč. z. setrvávající na obecně vymezeném "zavrženíhodném jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle" není plně vyhovující, neboť plně nekryje situace, na něž má mířit (nyní platná dikce zákona dopadá jen na projev poslední vůle zůstavitele již učiněný). Z toho důvodu je na místě zvolit přesnější formulaci.*“¹²⁹ Současná důvodová zpráva však toto zdůvodnění již neobsahuje.

Označení *poslední vůle* si všímají i Mikeš s Muzikářem, kteří zmiňují, že se jedná o termín neobvyklý a v kontextu současné právní úpravy dědického práva nemající obdoby.¹³⁰ Usuzují, „*že zákon má na mysli jak závěť, tak projev vůle o vydědění, jakož i listiny obsahující projev vůle o zrušení uvedených dispozic.*“¹³¹

Kupříkladu v Knappově učebnici občanského práva z roku 1974¹³² je ve výkladu týkajícím se zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele za tento projev poslední vůle označována jen závěť, popřípadě jednání zůstavitele směřující k sepsání závěti.

---

¹²⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 60/97 uveřejněné v časopisu *Ad Notam*, 1998, č. 6, s. 148.

¹²⁹ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/2011/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf> [28. 10. 2011]. Výklad k § 1275 až 1277.

¹³⁰ Nikoliv tak již n. o. z., který s pojmem poslední vůle operuje v hned šesti ustanoveních (§ 1471, § 1528, § 1537, § 1544, § 1622, § 1670).

¹³¹ MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007. s. 26.

¹³² PLANKOVÁ, Olga. In KNAPP, Viktor; LUBY, Štefan a kol. *Československé občanské právo* 2. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Orbis, 1974. s. 573.

Ovšem je třeba si uvědomit, že další právní úkony, které jsou dnes považovány za projevy poslední vůle, tedy vydědění a ustanovení správce dědictví, v době vzniku učebnice nebyly součástí platného práva v Československu.

Jiný názor je zastáván opět v publikaci autorské trojice Fiala, Holub, Bičovský, která chápe projev poslední vůle šířeji než jako závěť a vydědění, když s přihlédnutím k okolnostem případu lze projevem poslední vůle rozumět i taková zůstavitelova přání, ačkoliv nemají z hlediska dědického práva relevanci.¹³³

Smyslem ustanovení § 469 o. z. je chránit především zůstavitele a jeho autonomii vůle, přičemž není zřejmě nutné, aby šlo o projev jeho poslední vůle platný, již učiněný a splňující všechny formální náležitosti. Ba právě naopak by prim měla hrát a převážít tak tuto formální stránku věci svoboda zůstavitelova právního jednání, byť třebas nesplňující všechny nutné náležitosti. Proto je třeba se k Fialovi, Holubovi a Bičovskému, resp. k jejich tvrzení, jednoznačně přiklonit.

4.3.3 Úprava v n. o. z.

Kromě navýšení počtu ustanovení týkajících se dědické nezpůsobilosti z jednoho na tři, nový občanský zákoník zavádí jisté novoty i v úpravě tohoto důvodu nezpůsobilosti, tedy zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele. Odstranění případných interpretačních nesnází je sledováno záměnou *projevu zůstavitelovy poslední vůle* za širší pojem *poslední vůle*, který je navíc obsažen i v dalších ustanoveních, jak bylo zmíněno výše. Tato úprava našla své místo v n. o. z. až v posledních letech legislativních prací, jelikož ještě návrh zákona z r. 2007 obsahuje terminologii současnou, ačkoliv v důvodové zprávě je prosazována nutnost změny.¹³⁴

---

¹³³ FIALA, Josef; HOLUB, Milan; BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 12. aktualizované vydání k 1. 9. 2006. Praha: Linde, 2006. s. 413 (§ 469 o. z.). Opačně MUZIKÁŘ, Ladislav. In. ELIÁŠ, Karel. *Op. cit.* s. 1175 (§ 469 o. z.), jenž uvádí: „*Naproti tomu nebude projevem poslední vůle zůstavitele, vyjádří-li např. ústně v přítomnosti rodiny svoji představu o rozdělení dědictví mezi dědice po jeho úmrtí.*“ Jsme toho názoru, že i toto jednání lze extenzivně chápat jako projev poslední vůle.

¹³⁴ < http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf > [28. 10. 2011]. K tehdejšímu § 1276 n. o. z.

Další, zřejmě nejmarkantnější, úpravou je dle důvodové zprávy pro větší názornost specifikace zavrženíhodného činu pomocí demonstrativního výčtu.¹³⁵ Za zmínku jistě stojí vývoj této změny, protože původně se navrhovala konkretizace pouze výčtem taxativním, kterak tomu bylo i za platnosti o. z. o.¹³⁶ V literatuře se však objevila Muzikářova kritika návrhu.¹³⁷

Podobný problém předvídaný Muzikářem se skutečně přihodil za platnosti o. z. o. Tehdejší právní věda to řešila následovně. „*Kdož hleděli způsobiti posloupnost mortis causa odporující skutečně vůli zůstavitelově, tedy osoby, který zůstaviteli zabránily testovati aneb učiněnou již poslední vůli zatajily, pak naopak osoby, které zůstavitele mocí neb podvodem přiměly k testování aneb poslední vůli zfalšovaly nebo podvrhly. Případy posléz dotčené (falšování a podvržení) nejsou sice výslovně v § 542 uvedeny, plynou však argumento a minori ad maius z ustanovení, že ti jsou nezpůsobilí, kdož testátory mocí neb podvodem k testování přiměli; tím více zajisté jsou nezpůsobilí ti, kdož vůbec osobu testatorovu obešli.*“¹³⁸ Citovaný odstavec může sloužit i jako odpověď na poznatek Muzikářův.

Další změna se dotkne názvosloví. Pro příště bude užíváno namísto zavrženíhodného jednání pojmu zavrženíhodný čin. Zřejmě je tomu tak proto, aby se zákon vyhnul možným výkladovým potížím. Úprava nová stejně jako ta současná obsahuje v ustanovení § 469 o. z., resp. § 1471 n. o. z. *in fine* možnost *tento čin* odpustit. Jedna z výkladových možností totiž umožňuje věc chápat tak, že lze odpustit pouze *čin* trestný, kdežto zavrženíhodné *jednání* již nikoliv, jelikož toto není výslovně jako čin označeno.

Hned dvě změny se dotýkají prominutí výše uvedeného jednání. V první řadě jde spíše o kosmetickou úpravu, kterou je nahrazení pojmu *odpuštění* termínem *prominutí*, o němž bude podrobně pojednáno v následující kapitole. V posledních měsících legislativních prací však doznala změny forma prominutí, kdy je explicitně stanoveno, že bude třeba prominutí

---

¹³⁵ Z dědického práva bude vyloučen ten, kdo se dopustil činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil.

¹³⁶ § 542 o. z. o. Kdo zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle nebo jeho změnu mu překazil anebo potlačil poslední pořízení, které zůstavitel zřídil, je z dědického práva vyloučen a odpovídá za všechnu škodu, která tím vznikne osobě třetí.

¹³⁷ „*V této souvislosti je spíše nutno konstatovat, že obecný důvod, uvedený v platné právní úpravě, byl zcela postačující; soudní praxe při řešení konkrétních případů posoudila, zda konkrétní jednání proti projevu poslední vůle tento důvod naplňuje. Absence obecného důvodu v navrhované úpravě by naopak mohla vést k tomu, že taxativně vypočtené případy nepokryjí vše, co praxe může přinést.*“ MUZIKÁŘ, Ladislav. In. ELIÁŠ, Karel. *Op. cit.* s. 1178 (§ 469 o. z.).

¹³⁸ TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické*. Praha: Všeherd, 1904. s. 20.

výslovného. Tato úprava byla zřetelně vedena snahou předejít případným sporům o to, zda v případě konkludentního prominutí skutečně prominuto bylo či nikoliv.

4.4 Nové důvody dědické nezpůsobilosti v n. o. z.

Nového občanský zákoník k dvěma pozmeněným stávajícím důvodům zapříčiňujícím dědickou nezpůsobilost přidává nově ještě další dva. Jsou jimi dopuštění se činu naplňujícího znaky domácího násilí a zbavení rodičovské odpovědnosti.¹³⁹ Tyto však nepůsobí univerzálně, avšak pouze vůči některým osobám, což není jedinou zvláštností těchto důvodů. Další odlišností je, že zbavují dědické způsobilosti osobu pouze v rámci intestátní dědické posloupnosti. Zákonodárce tak nechává na vůli zůstavitele, zda v jejich prospěch i přes negativní chování nepořídí pro případ smrti testamentem.¹⁴⁰

Zajímavostí se může zdát, že zatímco dle o. z. o. zanedbání výchovy dítěte rodiči bylo důvodem možného vydědění těchto rodičů¹⁴¹, jestliže zůstavitelem bylo ono dítě, v n. o. z. je zbavení rodičovské odpovědnosti v důsledku jejího zneužívání či závažného zanedbávání jedním z důvodů nikoliv vydědění, nýbrž dědické nezpůsobilosti.

4.4.1 Čin naplňující znaky domácího násilí¹⁴²

Tento důvod dědické nezpůsobilosti má relevanci pouze v období od zahájení řízení o rozvod, které musí být navíc zahájeno na návrh toho z manželů, jenž je stížen útrapami domácího násilí¹⁴³ a i v důsledku toho podal návrh na zahájení takového řízení, do smrti týraného manžela (v průběhu řízení o rozvod).

---

¹³⁹ Současný z. o. r. užívá termínu rodičovská zodpovědnost. Pojem rodičovská odpovědnost zavádí n. o. z. V práci bude dále užíváno terminologie dle n. o. z.

¹⁴⁰ Důvodová zpráva takovou úpravu vysvětluje tím, že „zákonná posloupnost dědiců odráží zákonodárcův spravedlnostní úsudek ladící s běžnou představou o normálním uspořádání rodinného života. Podle zákona se také dědí nejčastěji. Život se ale leckdy nevyvíjí dle přímočaré představy: přináší zvraty, které strnulá normativní formule nevystihne. Mnohdy příbuzenské poměry nejsou, jak by měly být, a proto se nově navrhuje pamatovat i na jejich další nejkřiklavější odchyly.“

¹⁴¹ § 769 o. z. o.

¹⁴² § 1472 (1) Probíhá-li v den zůstavitelovy smrti řízení o rozvod, manželství zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí, je zůstavitelův manžel vyloučen z dědického práva jako zákonný dědic. V tom případě jsou z dědění podle zákonné dědické posloupnosti vyloučeni i výluční příbuzní tohoto manžela.

¹⁴³ K domácímu násilí více BAXA, Josef; KRÁL, V. Domácí násilí a právní možnosti jeho řešení. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 10, s. 284-285. KOČOVÁ, K. Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 10, s. 34., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné bydlení a domácí násilí. *Právní fórum*, 2008, č. 10.

Z textu ustanovení je patrné, že se zákonodárce drží terminologie užívané v paragrafu předchozím (čin povahy úmyslného trestného činu), když nyní užívá sousloví čin naplňující znaky domácího násilí. „*Jde zpravidla o týrání a násilné jednání, které se odehrává mezi osobami blízkými, žijícími spolu ve společné domácnosti, kdy násilná osoba získává a udržuje nad druhou osobou moc a kontrolu.*“¹⁴⁴

Domácí násilí nachází svůj odraz v několika zákonech. Prvním je zákon o policii ČR¹⁴⁵, na který navazuje o. s. ř. Zákon o policii ČR upravuje vykazání osoby dopustivší se proti osobě sdílící s touto společně obydlenou nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti. Na toto navazuje § 76b o. s. ř. upravující předběžné opatření na ochranu právě před chováním uvedeným v předchozí větě. I trestní zákoník obsahuje trestné činy, prostřednictvím kterých lze páchat domácí násilí. Mezi takové se počítá např. znásilnění, ublížení na zdraví, zbavení a omezování osobní svobody, týrání svěřené osoby, týrání osoby žijící ve společném obydlí, vydírání, útisk, sexuální nátlak aj. K aplikaci tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti není třeba, aby osoba byla ze společného obydlí skutečně vykazána nebo aby bylo vydáno předběžné opatření dle § 76b o. s. ř. či aby byl manžel odsouzen vinným z nějakého z výše uvedených trestných činů, což dokládá znění § 1472 odst. 1 n. o. z. obsahující podmínku, že dostačuje pouze *čin naplňující znaky domácího násilí* bez nutnosti mít takové chování podloženo rozhodnutím orgánu státní moci.

Zákon umožňuje i přes páchaní domácího násilí týrajícímu manželu dědit, jestliže v jeho prospěch pořídil manžel, jenž je obětí jeho násilného jednání, závěť.

4.4.2 Zbavení rodičovské odpovědnosti^{146, 147}

Totožně jako předchozí důvod i tento zbavuje dědice, kterým je zde pouze rodičovské odpovědnosti zbavený rodič¹⁴⁸, jeho způsobilosti stát se dědicem v případě dědění ze zákona.

---

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 5 As 84/2008-81.

¹⁴⁵ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁶ § 1482 (2) Byl-li rodič zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával, je vyloučen z dědického práva po dítěti podle zákonné dědické posloupnosti.

¹⁴⁷ K rodičovské odpovědnosti více HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2008. s. 220 an.

¹⁴⁸ Zbavení rod. zodpovědnosti viz § 44 z. o. r. odst. (3) Zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví. Odst. (4) Dopustil-li se rodič úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší

Jestliže tedy zřídí dítě závět¹⁴⁹ ve prospěch rodičovské odpovědnosti zbaveného rodiče, může tento po svém dítěti dědit. Otázkou je, jak se bude postupovat, když v případě podstatné změny poměrů (*clausula rebus sic stantibus*) bude rozsudek o zbavení rodičovské odpovědnosti zrušen.¹⁵⁰ Lze spíše učinit závěr, že v tomto případě nastoupí rodičova dědická způsobilost opět i ze zákona.

Další spornou otázkou může být, zda i v tomto případě bude mít možnost dítě rodiči chování, skrze které byl tento rodičovské odpovědnosti zbaven, prominout, čímž by se stal vůči potomku opět dědicky způsobilým. Rodičovské odpovědnosti lze, a bude tomu i nadále, mimo jiné zbavit i v důsledku úmyslného trestného činu rodiče proti dítěti. Dle § 1471 n. o. z. odpuštění takového chování samozřejmě možné je. Také z důvodu znění důvodové zprávy, která obsahuje po vysvětlení všech případů dědické nezpůsobilosti, že dosavadní pravidlo o zhojení překážek dědění prominutím zůstavitele zůstává zachováno¹⁵¹, ač text zákona v § 1472 n. o. z. odstavci druhém o prominutí mlčí, lze přinejmenším polemizovat, zda by i tu k němu nemohlo dojít. Na druhé straně je třeba ovšem vidět veřejný zájem na ochraně dětí a jejich majetku, jehož odraz lze právě v tomto důvodu dědické nezpůsobilosti spatřovat.

---

patnácti let použil, popřípadě se dopustil trestného činu jako spolupachatel, návodce či pomocník k trestnému činu spáchanému jeho dítětem, soud vždy posoudí, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti.

¹⁴⁹ Srov. § 1516 n. o. z. Kdo dovršil patnácti let věku a dosud nenabyl plné svéprávnosti, může pořizovat bez souhlasu zákonného zástupce formou veřejné listiny.

¹⁵⁰ § 163 odst. 2 o. s. ř.

¹⁵¹ Důvodová zpráva k § 1471 až 1473 n. o. z.

5 Odpuštění

Tato kapitola práce naváže na tu předchozí a bude se podrobněji zabývat, částečně i s praktickou historickou reflexí, možným odpuštěním zůstavitele dědicky nezpůsobilému, čímž by se tento dědic mohl stát v budoucnu případným zůstavitelovým dědicem. K tomu, aby mohlo být provinivšímu se odpuštěno, je samozřejmě třeba vědomosti o takovém chování, avšak nikoli o jeho podrobnostech či právních následcích.¹⁵²

Již výše jsme se dotkli otázky, zda lze prominout pouze trestný čin nebo i zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele, nyní se na ni pokusíme najít uspokojivou a argumentačně podepřenou odpověď.

Jisté pochybnosti vůči jednoznačné odpovědi by mohla vznést úprava v § 540¹⁵³ a § 542¹⁵⁴ o. z. o., jelikož zmínka o prominutí, resp. odpuštění je pouze u zločinu proti zůstaviteli v § 540, zatímco u § 542 prominutí absentuje, v čemž lze jistě spatřovat jistou paralelu i se současným § 469 o. z., jehož text se nese ve stejném duchu jako znění o. z. o. O tom nejlépe svědčí i sama důvodová zpráva k nynějšímu § 469 o. z. „*Po zůstaviteli nemůže dědit takový dědic, který se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženíhodného jednání proti závěti. Nebylo by to ve shodě se socialistickou morálkou. Protože však socialistická společnost počítá s převýchovou i takových lidí, kteří se dopustili trestného činu, připouští osnova jejich dědění, jestliže jim zůstavitel tento čin odpustil.*“¹⁵⁵

Již prvorepubliková praxe se s tímto problémem však dokázala vypořádat, o čemž svědčí i názor výslovně uvedený v tehdejší literatuře, „*že také skutky v § 542 vypočtené patrně mohou být zůstavitelem prominuty.*“¹⁵⁶ S tímto nezbyvá než souhlasit.

Co se týče možné formy odpuštění, panuje naprostá shoda v tom, že se tak může dít výslovně i mlčky. Změnu přináší n. o. z., který připouští už pouze prominutí výslovně.

---

¹⁵² ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§§531 až 858)*. Praha : V. Linhart, 1936. s. 39 (§ 540 o. z. o.).

¹⁵³ Srov. poznámku č. 84 a 86.

¹⁵⁴ Srov. poznámku č. 127.

¹⁵⁵ Citováno dle MIKEŠ, Jiří; ZÁTURECKÝ, Peter; BÉBR, Roman. In. ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Občanský zákoník – komentář. Díl II*. Praha: Panorama, 1987. s. 660 (§ 469 o. z.). Úsměvnou se může jevit pasáž důvodové zprávy, která evokuje představu, že jedině převýchova socialistickou společností takových lidí, kteří byli s to se dopustit trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům, je jediným možným prostředkem či způsobem, díky němuž lze tento skutek ještě zůstavitelem odpustit.

¹⁵⁶ KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. 2. doplněné vydání. Praha: Všehrad, 1933. s. 12.

Dále „odpuštění je platné, bylo-li učiněno zůstavitelovým platným projevem vůle. Odpouštějící zůstavitel musí být proto schopen platně projevit svou vůli (§ 38 odst. 2). Pokud by byl zůstavitel omezen ve své způsobilosti k právním úkonům soudním výrokem (§ 10 odst. 2), mohl by odpustit jen tehdy, pokud by z obsahu tohoto soudního omezení nevyplývalo, že takový projev vůle učinit platně nemůže.“¹⁵⁷ Tento komentář, jak vidno, považuje odpuštění za právní úkon (právní jednání).

Jinak se k věci však staví dílo Roučkovo a Sedláčkovy, které traktuje, že „prominutí není právním jednáním (proto nevyžaduje se způsobilosti k právním činům, nýbrž jen k normální tvorbě vůle) a může se státi nikoli výslovně a vůči komukoli, ale musí vycházet od zůstavitele (nějaké zastoupení není možné).“¹⁵⁸

Na věc je ovšem třeba se podívat podrobněji. Odpuštění v tomto případě totiž nezakládá žádný právní vztah, ani dvoustranný, ba ani jednostranný,¹⁵⁹ jelikož se jím nikdo za dědice neustanovuje, jen se tak stanoví do budoucna možnost, že by se taková dříve dědicky nezpůsobilá osoba dědicem stát eventuálně mohla. To bude ovšem záležet na zcela jiných skutečnostech. Odpuštění tu tedy nezakládá provinivšímu se žádná práva a naopak z odpuštění zůstavitelova tomuto neplynou naprosto žádné povinnosti. Uvedené tak jistě nenaplnuje definici právního úkonu v § 34¹⁶⁰ o. z.

Další argument vychází z povahy odpuštění (prominutí). Je to vyrovnání se člověka se závažným negativním chováním druhého a opětovné narovnání přátelských vztahů mezi nimi, tedy spíše směřující k faktickému stavu. S tím je v souladu i tvrzení literatury, že jednou učiněné odpuštění nelze odvolat.

Avšak, jak píše Melzer, „v některých případech mají jednání (projevy vůle), které směřují ke způsobení nějakého faktického účinku, pro jednající subjekt takové následky, že je třeba uvažovat o analogické aplikaci některých ustanovení o právních jednáních (např. ustanovení o způsobilosti k právním úkonům...).“¹⁶¹ Tak tomu bude i v případě odpuštění, kdy je třeba chránit vůli zůstavitelovu v situaci, kdy bude dědicky nezpůsobilým

---

¹⁵⁷ MIKEŠ, Jiří; ZÁTURECKÝ, Peter; BÉBR, Roman. In. ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Op. cit.* s. 664 (§ 469 o. z.).

¹⁵⁸ ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír. *Op. cit.* s. 39 (§ 540 o. z. o.).

¹⁵⁹ Jednostranné právní jednání nazývá Melzer kreačním oprávněním, k němu viz. MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. s. 19.

¹⁶⁰ *Právní úkon je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.*

¹⁶¹ MELZER, Filip. *Op. cit.* s. 35.

k prominutí donucen fyzickým či psychickým nátlakem. Je tak třeba přiklonit se k závěrům Roučkovým a Sedláčkovým.

Za odpuštění je třeba považovat zřejmě i pořízení závěti ve prospěch „nezpůsobilého dědice“, pořídil-li zůstavitel ve prospěch tohoto po spáchání trestného činu či zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle samozřejmě o těchto škodlivých jednáních věda.¹⁶² Zajímavý postřeh přináší Muzikář, totiž *„pokud by však šlo o dědice neopomenutelného, který by byl jinak nezpůsobilý dědit ve smyslu § 469 obč. z., a závěť nerespektovala jeho neopomenutelný podíl dle § 479 obč. z., bylo by nutno vycházet z toho, že odpuštění má dopad na dědické právo jinak nezpůsobilého dědice jen v tom rozsahu, v jakém mu bylo přiznáno závětí. Odpuštění, vyplývající ze závěti, vztahující se jen na část dědictví, by však bylo nutno vztahovat i na dědění ze zákona.“*¹⁶³ V souladu s výkladovým pravidlem a maiori ad minus lze tuto variantu považovat za možnou. Když zákon umožňuje nezpůsobilému dědici upřít jeho celý díl, může zůstavitel v rámci autonomie své vůle odpustit, a tak přiznat takový podíl, jaký sám uzná za vhodné. Navíc je s výše uvedeném v souladu i textace § 469 o. z., když je in fine uvedeno – *může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil*. Zákon tak stanoví, že dědic může dědit, nestanoví však explicitně velikost podílu.

---

¹⁶² MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel. *Op. cit.* s. 1177 (§ 469 o. z.).

¹⁶³ Tamtéž.

6 Vydědění

V kapitolách 1 a 2 bylo vydědění pouze v nezbytném rozsahu nastíněno, porovnáno s dědickou nezpůsobilostí, byla učiněna poznámka stran terminologie nepominutelného dědice a taktéž byly zmíněny jeho římskoprávní kořeny, abychom se v následujících kapitolách na tento institut dědického práva zaměřili podstatně zevrubněji.

Hned na úvod této kapitoly je třeba zmínit, jak vydědění chápe náš právní řád. „*Z ustanovení § 469a zčásti explicitně, zčásti nepochybnou interpretací, vyplývá, že se vyděděním rozumí jednak právní úkon a jednak právní následek tohoto úkonu.*“¹⁶⁴

„*Je zřejmé, že institut vydědění vyplňuje prostor mezi dvěma póly – buď zůstavitelův dědic dědí, anebo nedědí, ač by jinak dědil, proto, že se dopustil vůči zůstaviteli, osobám blízkým zůstaviteli či projevu jeho poslední vůle jednání, které je natolik pro společnost nepřijatelné, že zákon dědění vylučuje. Neetické, nemorální jednání potomků, které nenaplnuje důvody pro dědickou nezpůsobilost, může zůstavitel „potrestat“ tak, že buď takového potomka odkáže na jeho povinný díl, anebo potomka vydědí.*“¹⁶⁵

Ono neetické a nemorální jednání, jehož je třeba, aby mohly nastoupit účinky vydědění, však stejně jako v případě dědické nezpůsobilosti ani tu není možno posuzovat nikterak nahodile, nýbrž je nutno, aby naplňovalo některou z taxativně stanovených skutkových podstat uvedených v zákoně, což je projevem pravidla *exheredationes non sunt adiuvandae*, totiž že vydědění se nemá podporovat.¹⁶⁶ Ve stejném duchu se vyjadřuje i Knapp, jenž zmiňuje zásadu, že „*vydědění je výjimečné, tzn. že je zákon připouští, ale nepodporuje. (Exheredationes non esse adiuvandas, tzn. právo nemá vydědění napomáhat, říkalo se již v římském právu...)*“¹⁶⁷

---

¹⁶⁴ KNAPP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*. 1983. č. 6. s. 327. Totéž je uvedeno i v právnickém slovníku KORECKÁ, Věra. In HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 1146. Heslo vydědění.

¹⁶⁵ KAWULOK, Jiří. Vydědění – právní úprava a praxe, *Ad Notam*, 1999, č. 4, s. 73.

¹⁶⁶ Výslovně důvodová zpráva k n. o. z. k § 1636.

¹⁶⁷ KNAPP, Viktor. *Op. cit.* s. 326.

6.1 Vývoj vydědění na našem území

Prvním zákonem na našem území, v němž se zároveň projevila jednoznačná inspirace právě touto zásadou a tedy i římským právem, který taxativně stanovil důvody, pro něž bylo lze nepominutelného dědice vydědit, byl obecný zákoník občanský z r. 1811. Mohlo se tak dle jeho úpravy stát tehdy, 1) jestliže nepominutelný dědic zůstavitele nechal bez pomoci v nouzi (§ 768, § 769), 2) byl-li nepominutelný dědic pro zločin odsouzen k trestu doživotního nebo dvacetiletého žaláře (§ 768, § 769), 3) vedl-li nepominutelný dědic vytrvale život odporující veřejné mravnosti (§ 768, § 769), 4) učinil-li se nepominutelný dědic nehodným dědictví (§ 770), 5) vůči rodičům tehdy, jestliže rodiče dítě (zůstavitele) ve výchově úplně zanedbali (§ 769) a 6) pro marnotratnost nebo velkou zadluženost nepominutelného dědice, jestliže by povinný díl jemu určený unikl jeho potomkům (§ 773).¹⁶⁸ Je možno říci, že tento výčet zůstal zachován, samozřejmě místy s menšími, místy s většími modifikacemi, až do současnosti. O tom se přesvědčíme při analyzování úpravy nejen té aktuální dosluhující, nýbrž především při exkursu do úpravy v n. o. z. V příslušných oddílech se tak potom tedy k o. z. o. ještě podrobněji vrátíme.

O. z. o. byl roku 1950 nahrazen co do svého obsahu a délky podstatně skromnějším zákonem navíc tvořeným v duchu odlišné právní ideologie, což se projevilo právě i v případě vydědění, kdy bylo možno vydědit už pouze ze tří možných důvodů. Opuštění zůstavitele v nouzi a odsouzení pro úmyslný trestný čin doplňovalo trvalé odpírání pracovat. Toto vše bylo odůvodněno momenty socialistické morálky.¹⁶⁹

S cílem odstranit z dědického práva vše staré, překonané a formální a s domněnkou, „že vývoj pokročil již tak daleko, že lze zcela odstranit institut vydědění“¹⁷⁰, vynechal zprvu současný občanský zákoník úpravu vydědění úplně. To se změnilo novelou č. 131/1982 Sb. k 1. 4. 1983. Od této doby bylo možno vydědit dle § 469a o. z. nepominutelného dědice z jediného důvodu, totiž neposkytnutí pomoci zůstaviteli ve stáří, v nemoci nebo v jiných podobných případech.¹⁷¹ Avšak vydědění směřovalo dle této novely výhradně proti zůstavitelovu potomku, nikoliv již i vůči potomkům vyděděného. Novelou včleněnému

---

¹⁶⁸ Podrobněji viz. např. MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*. Brno: Barvič a Novotný, 1927. s. 133., TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické*. Praha: Všehrd, 1904. s. 103.

¹⁶⁹ Důvodová zpráva k § 552 o. z. 1950.

¹⁷⁰ BÉBR, Richard. Některé problémy dědického práva z hlediska přípravy nového občanského zákoníka. *Socialistická zákonnost*, 1961, č. 7.

¹⁷¹ K interpretaci tohoto důvodu vydědění srov. pojednání v následující kapitole.

ustanovení bylo vytýkáno především to, že i když by vyděděný nedědil, dědili by jeho zpravidla nezletilí potomci, vůči nimž by s ohledem na výše uvedené důvod vydědění nemohl být uplatněn, avšak vyděděný by je jako jejich zákonný zástupce zastupoval v řízení o dědictví a posléze jejich zděděný majetek jako zákonný zástupce i spravoval. Proto se k vydědění téměř nepřistupovalo.¹⁷² Hojně kritizovaná úprava vydědění tedy prodělala další a poslední změnu 1. 1. 1992 zákonem č. 509/1991 Sb., která nejen že vyslyšela volání praxe¹⁷³ a vztáhla účinky vydědění i vůči potomkům zůstavitele, nýbrž rozšířila i důvody vydědění do současné podoby.

N. o. z. ve svých § 1636 a § 1637 ke čtyřem formulačně mírně pozměněným stávajícím důvodům připojuje ještě další dva, a to vydědění nepominutelného dědice nezpůsobilého dědit a vydědění pro marnotratnost. S ohledem na dřívější úpravu v § 770 a § 773 o. z. o. se jedná o staronové důvody, které již byly v našem právním řádu do poloviny dvacátého století přítomny.

Po několika desítkách let, kdy nejprve institut vydědění nebyl v našem právním řádu obsažen vůbec a od osmdesátých let dvacátého století až do současnosti pouze v jednom jediném ustanovení, je třeba přivítat pojetí jeho úpravy v n. o. z., přičemž vydědění bude napříště věnována taková pozornost, jakou si jistě zaslouží. Plánované čtyři paragrafy oproti současnému jedinému jsou snad dostatečně zřejmým důkazem.

6.2 Osoby, jež je možno vydědit

V současnosti, oproti úpravám předchozím v o. z. o.¹⁷⁴ i o. z. 1950,¹⁷⁵ je dle § 469a o. z. možno vydědění vztáhnout již pouze na descendenty, může tedy směřovat jak vůči zůstavitelovu potomku, tak i vůči osobám uvedeným v § 473 odst. 2 o. z., tedy všem jeho (potomkovým) dalším potomkům, které dělí na nezletilé a zletilé, což se odráží i ve velikosti

---

¹⁷² JINDŘICH, Miroslav. Závěť a další listiny pro případ smrti. *Právní rádce*, 1996, č. 5, s. 15. a MIKEŠ, Jiří. Úvahy nad právní úpravou dědění. *Právo a zákonost*, 1991, č. 8, s. 451, 452.

¹⁷³ Důvodová zpráva k z. č. 509/1991 Sb. uvádí: „*novela vyhověla i podnětům právní praxe v tom, že umožňuje za stanovených podmínek, aby zůstavitel mohl vztáhnout účinky vydědění i na osoby uvedené v § 473 odst. 2, tj. potomky jeho dětí (např. vnuky, vnučky)*“.

¹⁷⁴ §§ 762 a 763 o. z. o. Stran descendantů mohli být nejvzdálenějšími nepominutelnými dědici praděd nebo prabába zůstavitele, viz § 751 o. z. o.

¹⁷⁵ § 551 o. z. 1950. Tento zákon rozlišoval oproti o. z. o. nepominutelné dědice na zletilé a nezletilé.

povinného dílu. Jedná se tak o celou linii potomstva, ačkoliv postačí, bude-li se některý z důvodů vydědění vztahovat pouze na vyděděného.¹⁷⁶

N. o. z. i přes návrhy na rozšíření okruhu nepominutelných dědiců „i o rodiče a manžela¹⁷⁷, i když pro rozšíření okruhu nepominutelných dědiců hovoří i fakt, že k těmto osobám, má zůstavitel za svého života vyživovací povinnost“¹⁷⁸. při projednávání věcného návrhu zákona nakonec setrvává na stávajícím pojetí a v § 1633 stanoví, že nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci. Pozice manžela a zůstavitelových rodičů však byla přece jen posílena skrze právo některých osob na zaopatření.¹⁷⁹

Odpověď na otázku, zda lze vydědit i nezletilého, nám dává rozhodovací praxe soudů, když toto připouští tehdy, pokud je přiměřené vzhledem k věku potomka od něj očekávat odpovídající jednání.¹⁸⁰

Otázkám stran problematiky formy vydědění, způsobu a rozsahu bude věnována zvláštní kapitola, která bude následovat po rozboru jednotlivých důvodů vydědění jak stávajících, tak i těch v n. o. z. nově obsažených.

---

¹⁷⁶ R 6/2005.

¹⁷⁷ Rozšířit okruh nepominutelných dědiců o manželku dovozuje autor z jejího zařazení do první dědické skupiny a oponuje navíc jiným autorům v názoru, že mnohdy ani společné jmění manželů pozůstalému nezaručuje jeho majetkové zajištění, z čehož někteří právě dovozují absenci manžela mezi nepominutelnými dědici. BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil; PIHERA, Vlastimil (eds). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 23.

¹⁷⁸ BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil; PIHERA, Vlastimil (eds). *Op. cit.* s. 25.

¹⁷⁹ BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil; PIHERA, Vlastimil (eds). *Op. cit.* s. 26.

¹⁸⁰ Usnesení Krajského soudu v Brně, sp. zn. 18 Co 310/98, *Ad Notam*, 1999, č. 5, s. 106.

7 Důvody vydědění

7.1 Neposkytnutí zůstaviteli potřebné pomoci v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech

V současné systematicke ustanovení § 469a o. z. první z důvodů vydědění a do r. 1992 také jediný navázal na úpravu v o. z. o.¹⁸¹ a o. z. 1950¹⁸². Současné znění je však více kazuistické, jelikož výslovně stanoví, že potomek může být vyděděn tehdy, jestliže neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc *v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech* a takové jednání musí být navíc v rozporu s dobrými mravy.

Nejdříve je třeba učinit poznámku stran výkladu. „*Vymezení důvodů vydědění závisí na interpretaci slov „nebo v jiných závažných případech“ v § 469a. Tato slova lze chápat jednak tak, že jde o případy, kdy dědic zůstaviteli neposkytl pomoc v jiných závažných případech, než v těch, které jsou v zákonu uvedeny příkladmo, anebo tak, že zůstavitel může potomka vydědit proto, že mu neposkytl pomoc (v nemoci či ve stáří), ale může ho vydědit i v jiných závažných případech, tj. v jiných případech, než je neposkytnutí potřebné pomoci.*¹⁸³ Obojí výklad lze racionálně zdůvodnit, textace zákona však dosti zřetelně svědčí výkladu uvedenému na prvním místě. Vycházíme tedy z toho, že důvodem vydědění je vždy to, že potomek neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc...“¹⁸⁴

Interpretace stáří, které dle Mikeše „nelze chápat jen se zřetelem k určité věkové hranici, nýbrž vždy v souvislosti se schopností či možností zůstavitele obstarat si vše, co je běžně potřebné k životu“¹⁸⁵, ani nemoci nečiní při aplikaci tohoto důvodu vydědění potíže. Ty by ovšem mohly nastat v případě jiných závažných případů, kdy je třeba se ptát, které všechny situace lze pod toto slovní spojení subsumovat. Jistě se bude jednat o materiální nouzi v případě nedostatku peněžních prostředků, potravin, ale stejně tak může jít i o následky nenadálé události, jako je např. požár či povodeň. S ohledem na požadavek závažnosti je třeba brát zřetel na jistou bezvýchodnost situace, s níž by si sám zůstavitel již stěží dokázal poradit.

---

¹⁸¹ Dle § 768 č. 2 o. z. o. mohl být nepominutelný dědic vyděděn tehdy, když zůstavitele bez pomoci opustil v nouzi.

¹⁸² § 552.

¹⁸³ K této variantě výkladu uvádí ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, č. 5, s. 96., že „*takovýto výklad jde však za hranice přípustného extenzivního výkladu, nemá v zákoně oporu a neodpovídá ani úmyslu zákonodárce.*“ K tomu však srov. dále v textu Knappovo tvrzení, že i tento výklad lze racionálně zdůvodnit.

¹⁸⁴ KNAPP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6, s. 329.

¹⁸⁵ MIKEŠ, Jirí. In ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Op. cit.* s. 667 (§ 469a o. z.).

Je také nutno uvážit, zda není zůstaviteli na blízku i jiná osoba, která mu mnohdy dokáže pomoci snáze a rychleji než sám potomek, na něhož by se případné vydědění vztahovalo.¹⁸⁶ Typicky se bude jednat o manželku, družku, ale v případě nemoci či jiných závažných případů může být schůdnější pomoc např. i rodičů.

Dále literatura uvádí, že není třeba, aby byla péče o zůstavitele vykonávána přímo osobou potomka.¹⁸⁷ Ten může z různých důvodů, např. vzdálenému místu svého bydliště či zaměstnání nebo pro svoji neodbornost, zajistit vhodnou a potřebnou péči i jinými osobami např. pečovatelkou či pravidelným donášením obědů atd.

Potomek dále musí mít reálnou možnost vůbec zůstaviteli odpovídající péči poskytnout, což bude jistě obtížné v případě, pokud sám zůstavitel bude soustavně pomoc odmítat. Může se také stát, že potomek vůbec nebude o potřebě pomoc zůstaviteli poskytnout informován. Tato neinformovanost by však mohla naplňovat jiný důvod vydědění, totiž neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele.¹⁸⁸ To ale pouze tehdy, pokud zde bude patrná skutečná neochota potomka a nikoliv tak v situaci, kdy např. bude zůstavitel své nesnáze před svými potomky tajit.

K výše popsanému neposkytnutí pomoci přistupuje ještě jeden požadavek, totiž takové jednání musí být zároveň v rozporu s dobrými mravy. Ty jsou dle Ústavního soudu „*souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.*“¹⁸⁹ Dobré mravy je třeba odlišovat od morálky. Dle Knappa „*hlavní rozdíl dobrých mravů a morálky spočívá v tom, že dobré mravy netvoří společenský normativní systém, nýbrž jsou spíš měřítkem etického hodnocení konkrétních situací odpovídajícím obecně uznávaným pravidlům slušnosti, poctivého styku*

---

¹⁸⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. s.1181 (§ 469a o. z.).

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Usnesení II. ÚS 249/97 ze dne 26. 2. 1998. V komentáři k občanskému zákoníku ŠVESTKA, Jiří, a kol. *Občanský zákoník*. 2. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1415 (§ 469a o. z.) je toto rozhodnutí Ústavního soudu mylně označeno jako nález. Právníkový slovník uvádí, že „*dobré mravy jsou právně významnou hodnotou v právu poměřující právní normy a jejich realizaci buď s mravním smyslem právní úpravy, nebo s ekvitou chápanou buď rovněž jako mravnost, nebo jako požadavek rovných pozic účastníků právních vztahů.*“ Heslo Dobré mravy. HURDÍK, Jan. In HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníkový slovník*. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 139.

apod.“¹⁹⁰ Pojem dobrých mravů má původ v právu římském, „*kde boni mores byly chápány ve smyslu zachování pravidel slušnosti převzatých od předků (mores maiorum)*.“¹⁹¹

N. o. z. tento důvod vydědění formuluje po vzoru § 768 č. 2 o. z. o. podstatně stručněji a zároveň vynechává posuzování potomkova jednání dobrými mravy. Napříště může zůstavitel vydědit nepominutelného dědice, který mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi. Dle důvodové zprávy se jedná o zestručnění formulace, leč bez jakýchkoliv změn na jejím obsahu.¹⁹²

7.2 Neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele

S přesvědčením, že zařazením této skutkové podstaty a dalších dvou následujících se přispěje k tvorbě právního vědomí¹⁹³, nabyl § 469a o. z. od 1. 1. 1992 svoji stávající podobu. „*Z důvodu uvedeného v ustanovení § 469a odst. 1 písm. b) o. z. může zůstavitel platně vydědit svého potomka jen listinou, která byla sepsána počínaje dnem 1. 1. 1992. Důvod k tomuto vydědění přitom může spočívat také v chování potomka vůči zůstaviteli, k němuž došlo před 1. 1. 1992, trvalo-li i po tomto datu.*“¹⁹⁴

Dle § 469a odst. 1 písm. b) o. z. může být vyděděn ten, kdo o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl.

Již ze znění této skutkové podstaty je patrné, že je třeba, aby takové neprojevení zájmu o osobu zůstavitele mělo dlouhodobější povahu, tedy aby se nejednalo o situaci nahodilou či výjimečnou. „*Nestačí tedy jen jednorázové či krátkodobé neprojevení zájmu (např. vynechání pravidelné návštěvy doma či návštěvy v nemocnici, opomenutí výročí, opomenutí pozdravu z dovolené či pozdravu k Vánocům), ale je třeba, aby tento stav trval (potomek zůstavitele nenavštěvuje ani mu nepíše, nezajímá se o jeho zdravotní stav atd.)*.“¹⁹⁵ Zároveň je třeba, aby takto projevovaný zájem byl vskutku opravdový a nikoliv veden pouze např. vypočítavostí sycenou ziskuchtivostí v případě nabytí v budoucnu právě po zůstaviteli zděděného majetku. Toto kritérium by nespĺňovala ani formální návštěva či dopis bez skutečného zájmu o zůstavitele, jak uvádí Muzikář.¹⁹⁶

---

¹⁹⁰ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 85.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Důvodová zpráva k § 1636 n. o. z.

¹⁹³ Důvodová zpráva k § 469a k zákonu 509/1991 Sb.

¹⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2001, sp. zn. 21 Cdo 3028/ 2000.

¹⁹⁵ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Op. cit.* s. 1182 (§ 469a o. z.).

¹⁹⁶ Tamtéž.

Ustanovení se zmiňuje pouze o projevování zájmu o osobu zůstavitele a nikoliv ještě o někoho dalšího, tudíž bude v tomto případě lhotejné, pokud byl či nebyl projevován zájem i o ostatní zůstavitelovy rodinné příslušníky.

Podle judikatury je dále „*třeba rovněž zjišťovat, zda potomek zůstavitele měl reálnou možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem, který by jako potomek měl projevit, tj. zda zůstavitel měl sám zájem s dítětem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy.*“¹⁹⁷ „*Bylo by proti smyslu zákona klást na potomka takový požadavek, aby zájem projevoval proti vůli zůstavitele, který o něj nestojí a stýkat se s ním nechce.*“¹⁹⁸

„*Skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.*“¹⁹⁹

Jak však uvádí autorská dvojice Mikeš s Muzikářem, představy o četnosti a způsobu projevů vzájemné náklonnosti mohou být značně rozdílné např. podle početnosti členů rodiny, zvyklostí v dané lokalitě, roli mohou hrát i sociální poměry rodiny, náboženské založení, rodové tradice a rozvoj komunikačních prostředků.²⁰⁰

Tento důvod vydědění je v jednom z článků podroben kritice s odůvodněním, že „*formulace tohoto ustanovení je značně abstraktní. Zákodárce zde použil vágní výrazy, pod kterými si lze představit ledacos a argumentovat účelově ve prospěch ledasčeho.*“²⁰¹

Autorka v tomto případě navrhuje dokonce vypuštění tohoto důvodu a domnívá se, že případy, kdy by bylo na místě jej spravedlivě uplatnit, jsou již zahrnuty pod písmenem a), které ovšem ve svém článku o několik odstavců výše navrhuje odstranit taktéž.²⁰² Takové řešení však nevyslyšeli tvůrci n. o. z. a v § 1636 odst. 1 písm. b) jej v téměř doslovném znění přebírají i do nové úpravy.

---

¹⁹⁷ R 23/98.

¹⁹⁸ ŠUBRTOVÁ, Jitka. *Op. cit.* s. 97.

¹⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2007 sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

²⁰⁰ MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 98.

²⁰¹ ŠUBRTOVÁ, Jitka. *Op. cit.* s. 97.

²⁰² Tamtéž.

7.3 Odsouzení pro úmyslný trestný čin

Ve třetím důvodu vydědění se projevuje především ta zvláštnost, že velmi úzce souvisí s trestním právem. Avšak, jak se přesvědčíme v následujícím textu, nejedná se o specifikum jedině.

Aby mohl zůstavitel vydědění svého jinak nepominutelného dědice odůvodnit právě důvodem uvedeným v § 469a odst. 1 písm. c) o. z., je třeba, aby tento dědic byl nejprve pravomocně odsouzen k trestu odnětí svobody pro *úmyslný* trestný čin v délce trvání nejméně jednoho roku. Vzhledem k tomu, že je o trestném činu již pojednáno na předcházejících stranách, proto odkažme na příslušnou kapitolu.

V konfrontaci s úpravou v § 768 č. 3 o. z. o., dle kterého bylo možno vydědit nepominutelného dědice, byl-li odsouzen pro zločin k trestu žaláře na doživotí nebo na dvacet let²⁰³, zdá se současný trest odnětí svobody v délce pouze jednoho roku dosti přísným požadavkem. Zvolené řešení je v kontextu evropských úprav zcela neobvyklé²⁰⁴ „*a umožňuje zůstaviteli vydědit nepominutelného dědice i z důvodu, který nemá žádné morální opodstatnění.*“²⁰⁵

Argumentem, proč je současná úprava nevhodná, je i to, že soudní praxe raději volí z řady alternativních trestů, přičemž odsouzení k trestu odnětí svobody je až *ultima ratio*. „*S ohledem na subsidiární povahu nepodmíněného trestu odnětí svobody přichází tento trest v úvahu pouze v případech, nelze-li ke splnění účelu trestu uložit některý z alternativních trestů, které přichází za daný trestný čin v úvahu.*“²⁰⁶

Ona přísnost je značně korigována v n. o. z., kdy bude moci být vyděděn potomek vedle dalších zákonných důvodů jen tehdy, byl-li odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Tento způsob úpravy byl neúspěšně zamýšlen již vládním návrhem z roku 1991, kdy bylo prosazováno odsouzení pro trestný čin násilné povahy.²⁰⁷

V n. o. z. absentuje výslovné vyjádření úmyslného trestného činu, když je uveden pouze trestný čin. Ovšem pojem trestný čin svědčící o zvrhlé povaze jeho pachatele jednoznačně tenduje právě k trestnému činu dolóznímu. Ustanovení zároveň pojímá tento důvod vydědění citlivěji a za správnější konec než úprava současná. N. o. z. taktéž neobsahuje druh trestu

---

²⁰³ „*Odsouzení k smrti není sice v slovech zákona obsaženo, zajisté však ve smyslu jeho.*“ TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické*. Praha: Všehrad, 1904. s. 103.

²⁰⁴ Důvodová zpráva k § 1636 n. o. z.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2009. s. 360, 361.

²⁰⁷ Důvodová zpráva k § 1636 n. o. z.

a ani jeho délku. „*Poukaz na zvrhlou povahu je dostatečně vypovídající a umožňuje od sebe odlišit případy trestných činů, které si sankci dědického práva zaslouhuje, aniž trestní sazba a uložený trest padají na váhu (chladnokrevná loupež nebo vražda, znásilnění, utýrání zůstavitelova zvířete), od případů, které pro vydědění nemohou mít rozumný význam (hospodská rvačka o děvče, exces z nutné obrany vysvětlitelný úzkostí napadeného, krádež z hladu apod.)*.“²⁰⁸

Touto plánovanou úpravou tedy např. odpadá problém, zda je pod tento důvod vydědění zahrnut i podmíněný trest odnětí svobody²⁰⁹ v délce jednoho roku, jak tvrdí Muzikář²¹⁰. Je zajímavé, že autor dovozuje možnost vydědění i za odsouzení k podmíněnému trestu odnětí svobody pouze z občanského zákoníku, resp. jeho ustanovení § 469a, a již vůbec si nevšímá úpravy zákoníku trestního.

V právní vědě se dlouhou dobu vedla polemika o tom, zda je podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody třeba považovat za formu trestu odnětí svobody či zda se jedná o samostatný druh trestu.²¹¹ Tato otázka byla, zdá se uspokojivě, vyřešena za účinnosti zákona č. 141/1961 Sb. (dřívější trestní zákon), jak lze ostatně vyvodit z odborné literatury, když většina odborníků hájila stanovisko, že i přes absenci v taxativním výčtu § 27 trestního zákona, který obsahoval právě trestní sankce, se o druh trestní sankce jedná, s argumentem, že tento názor byl potvrzen zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, konkrétně ustanovením § 24 odst. 1 písm. g) a h).²¹²

Ovšem s okamžikem vstupu v platnost a účinnost nového trestního kodexu zákonem č. 40/2009 Sb. bylo nastoleno ohledně povahy podmíněného odsouzení tímto novým předpisem jednoznačné řešení. Tento nadále stanoví v § 52 odst. 2 a 3 pod hlavičkou trestu

---

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Je vhodné zmínit, že z celkového počtu 73 787 odsouzených osob za rok 2009 bylo těch podmíněně odsouzených dle poslední ročenky ministerstva spravedlnosti (<<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>> [22. 12. 2011] statistická ročenka kriminality za rok 2010) 41 686, což procentuálně vyjádřeno znamená 56, 5 % z celkového počtu odsouzených. Statistické údaje také dokazují, že podmíněný trest odnětí svobody je dlouhodobě (konkrétně od roku 1990) vůbec nejčastěji ukládanou sankcí v České republice.

²¹⁰ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Op. cit.* s. 1182 (§ 469a o. z.).

²¹¹ Srov. ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 405 (§33).

²¹² NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 3. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008. s. 358. Stejný názor zastávali i další autoři, např. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 418., NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné I. Obecná část*. 5. Vydání. Praha: Aspi Publishing, 2007. s. 382.

odnětí svobody jako druhu trestu jeho jednotlivé čtyři typy.²¹³ Podmíněné odsouzení se tedy považuje za trest odnětí svobody.

Otázky do zdánlivě vyřešeného problému však vnáší úprava § 61 a § 69 tr. z., která umožňuje přeměnu alternativních trestů domácího vězení a peněžitého trestu v trest odnětí svobody v tom případě, kdy nejsou tyto tresty řádně plněny. V určitých případech potom bude dle pravidel v těchto ustanoveních uvedených trvat přeměněný trest odnětí svobody i déle než jeden rok. Je třeba se ptát, zda se na pachatele bude vztahovat tento důvod vydědění i přesto, že byl odsouzen k jiným trestům, jež se mu však v trest odnětí svobody přeměnily. Je zároveň patrné, že tyto situace mají podobnou povahu jako podmíněné odsouzení. Protože se však jedná o otázku spíše práva trestního přesahující téma této práce, větší pozornost jí nebude věnována, i když by si ji na druhou stranu jistě zasloužila.

Je s podivem, že se tomuto tématu za téměř dvacet let souběžného panování úpravy vydědění v zákoníku občanském a trestního zákona nikdo hlouběji nevěnoval i přes jeho možné flagrantní důsledky. Právě proto, že rozebrané ustanovení nečiní rozdíl mezi podmíněným a nepodmíněným trestem odnětí svobody, považuje jej Bednář za nejhůře zformulovaný důvod vydědění v současném o. z.²¹⁴

---

²¹³ Odst. 2 a) nepodmíněný trest odnětí svobody, b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Odst. 3 Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest (§24). „*Institut podmíněného odsouzení tedy není v podle pojetí současného trestního zákoníku samostatným druhem restu, ale je jednou z forem trestu odnětí svobody.*“ ŠČERBA, Filip. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2009. s. 80 (§ 53). Totéž uvádí i důvodová zpráva k trestnímu zákoníku. V podobném duchu se již dříve nesl i výklad v komentáři k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Op. cit.* s. 405 (§ 33).

²¹⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 101.

7.4 Trvalé vedení nezřízeného života

Ač je tento důvod „*pro soudní praxi dosud otevřenou otázkou*“²¹⁵, literatura se mu věnuje, i když větší důraz je přece jen kladen na důvody ostatní.

I tento důvod má svůj původ v o. z. o., kde v § 768 byl pod číslem 3 uveden jako vytrvalé vedení života, který se přiči veřejné mravnosti. Rozdíl této úpravy od té současné se týká pouze terminologie. Nyní zákonný text obsahuje sousloví nezřízený život oproti dřívějšímu životu odporujícímu veřejné mravnosti.

Jeden z aktuálních komentářů přichází s definicí nezřízeného života, když za takový „*lze považovat závažné negativní odchylky od obvyklého způsobu života, kterými potomek zpravidla ohrožuje sebe i svoji rodinu.*“²¹⁶

Příkladem tohoto chování může být alkoholismus, užívání dalších návykových látek, hráčská vášeň a s touto související zadlužování, promrhávání majetku, trestná činnost a vyhýbání se práci a další chování podobné nyní zmíněnému. Současně se musí jednat o dlouhodobou náplň života, nikoliv pouze výjimečnou.

Při absenci zvláštního důvodu vydědění pro zadluženost či marnotratnost právě „*uplatnění tohoto vydědovacího důvodu bude opodstatněné připustit v případech takového chování potomka, které by vedlo k tomu, že pokud by mu dědictví připadlo, bylo by jím promrháno a jeho hodnoty by přišly vniveč.*“²¹⁷ Tento problém již do budoucna odpadne, když napříště bude zvláštní úprava obsažena v § 1637 n. o. z.²¹⁸

7.5 Další důvody v n. o. z. nad rámec současné úpravy

Již v předchozí kapitole v oddílu věnujícímu se vývoji vydědění v našem právním řádu byly nastíněny další dva nové důvody, pro něž je možno nepominutelného dědice zkrátit o jeho povinný díl. Prvním bude exheredace pro dědickou nezpůsobilost a druhým pro zadluženost či marnotratnost. Těmto nyní budou věnovány následující pododdíly.

---

²¹⁵FIALA, Josef; MIKEŠ, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří, a kol. *Občanský zákoník*. 2. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1416 (§ 469a o. z.).

²¹⁶MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Op. cit.* s. 1182 (§ 469a o. z.).

²¹⁷ŠUBRTOVÁ, Jitka. *Op. cit.* s. 97.

²¹⁸Srov. dále.

7.5.1 Vydědění dědicky nezpůsobilého

Úzká provázanost vydědění a dědické nezpůsobilosti i s reminiscencí na dřívější úpravu v o. z. o.²¹⁹ byla nastíněna již v úvodu práce při srovnávání těchto dvou institutů dědického práva. Nyní se na problematiku zaměříme podrobněji.

Dědické nezpůsobilosti se práce věnuje v několika předchozích kapitolách, proto pro úspornost textu odkažme na její příslušné pasáže.

Pouze telegraficky zmiňme, že dle úpravy v n. o. z. kdokoliv, kdo naplní některou ze skutkových podstat v § 1471, je z dědictví vyloučen, tudíž mu z dědictví nepřipadne žádného majetku, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul. Pak nabývá dědické způsobilosti zpět. Další důvody obsažené v § 1472 n. o. z. se týkají již pouze manžela a rodiče zůstavitele, když jsou vyloučeni jenom z posloupnosti intestátní.

Na tato ustanovení navazuje § 1636 n. o. z. ve svém druhém odstavci, jenž zůstaviteli umožňuje vydědit i nepominutelného dědice, který je z výše uvedených důvodů nezpůsobilý dědit, a proto je tedy z dědického práva vyloučen.

Negativně se k tomuto důvodu vydědění vyjadřoval již Krčmář, jenž podotýkal, že „*ustanovení to je zbytečné, poněvadž nehodný vůbec nemá práva na díl povinný (§ 767²²⁰)*, a není tudíž třeba, aby zůstavitel zbavoval ho práva, které mu nenáleží.“²²¹ I když jeho kritika směřovala proti § 770 o. z. o., je třeba chápat tuto výtku jako aktuální a hodnou úvahy i v současnosti, neboť toto ustanovení je stran svého obsahu naprosto totožné s obsahem druhého odstavce § 1636. Tento důvod považuje za nadbytečný i Mikeš, jak je uvedeno na jiném místě práce.²²² S odůvodněním, „*že možnost takového vydědění je „příliš samozřejmá“*“, jej mezi navrhované důvody vydědění nezahrnoval ani návrh občanského zákoníku z r. 1937.²²³

K tomu však Tilsch dodává, že „*význam tohoto spočívá v tom, že vydědil-li zůstavitel dědice z důvodu § 540 neb § 542, pozdější odpuštění nemohlo by se státi již bez formy nýbrž jen dle § 772*“,²²⁴ tedy pouze způsobem, jakým lze zřídit či zrušit závěť. Ke stejnému závěru

---

²¹⁹ § 770 o. z. o. Vůbec může posledním pořízením nepominutelnému dědici býti odňat povinný díl i pro takové činy, které podle §§ 540 – 542 činí dědice nehodným dědického práva.

²²⁰ Krčmář odkazuje na § 767 o. z. o., přičemž tomuto v n. o. z. odpovídá ustanovení § 1636.

²²¹ KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. 2. doplněné vydání. Praha: Všehrad, 1933. s. 122.

²²² Srov. poznámku č. 30.

²²³ Citováno dle důvodové zprávy k § 1636 n. o. z.

²²⁴ TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické*. Praha: Všehrad, 1904. s. 135. Totožnou úpravu jako § 772 o. z. o. obsahuje § 1639 n. o. z.

dochází i Krčmář, když se ke dříve kritizovanému ustanovení nakonec staví přece jen smířlivěji.

Další zajímavý argument svědčící ve prospěch zakotvení důvodu vydědění dědicky nezpůsobilého dědice uvádí důvodová zpráva k § 1636 n. o. z., která zdůrazňuje princip autonomie vůle zůstavitele, jehož je i v tomto případě vydědění projevem, v důsledku čehož by tedy měly být kromě jiného najisto vyjasněny i případné spory, zda-li zůstavitel dědicky nezpůsobilému jeho škodlivé chování prominul či nikoliv.

Důvodová zpráva považuje výslovnou úpravu zmiňované problematiky jako vhodnou. K tomuto názoru je třeba se přiklonit z důvodu preference principu zůstavitelovy autonomie vůle.

7.5.2 Vydědění pro zadluženost či marnotratnost

Ustanovení § 1637 n. o. z. obsahuje poslední důvod vydědění zvaný též vydědění *v dobrém úmyslu* čili *exhereditatio bona mente facta*.²²⁵

Zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, že pro své potomky nezachová povinný díl. Takové vydědění lze však uskutečnit pouze tehdy, jestliže jsou za dědice povinného dílu vyděděného určeny jeho děti a není-li jich, pak jejich potomci.

Zákonodárce se i v tomto případě nechal inspirovat úpravou v o. z. o.²²⁶ Tento postup nelze nikterak kritizovat a považovat za zpátečnický, nýbrž je třeba se na něj dívat jako na ocenění kvality a nadčasovosti kodexu z roku 1811 a spíše kvitovat zvolené řešení tvůrce zákona s poznámkou, že se jedná v tomto případě o institut, ač již dvě staletí starý, stále nadmíru aktuální a potřebný, což jistě potvrzuje právě opětovný návrat k němu.

Ze znění § 1636 odst. 2 n. o. z. vyplývá, že k jeho aplikaci je nezbytné, aby byly nejdříve splněny jisté okolnosti.

---

²²⁵ Takto jej označuje nejen důvodová zpráva n. o. z. k § 1637, nýbrž i HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. Praha: J. Otto, 1910. s. 1067., KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. 2. doplněné vydání. Praha: Všeherd, 1933. s. 123., ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§§531 až 858)*. Praha: V. Linhart, 1936. s. 441 (§ 773 o. z. o.). Jinak TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické*. Praha: Všeherd, 1904. s. 104., který uvádí pouze *exhereditatio bona mente*.

²²⁶ § 773 o. z. o. *Je-li při velmi zadluženém nebo marnotratném dědici nepominutelném pravděpodobná obava, že povinný díl, který mu přísluší, by byl zcela nebo z největší části pro jeho děti ztracen; může mu povinný díl býti zůstavitelem odňat, ale jen tak, že bude zůstaven dětem tohoto nepominutelného dědice*. Jediná větší odlišnost se týká potomků, kterým musí být zůstaven povinný díl, když o. z. o. uváděl pouze dědicovy děti, n. o. z. tyto rozšiřuje tak, že není-li zůstavitelových dětí, musí být zůstavěno jejich potomkům.

Jak je uvedeno již v Glaser Ungerově sbírce, bude stačit pouhá obava a není tedy třeba, aby nepominutelný dědic již své jmění promarnil,²²⁷ nevyžaduje se tak jistota, nýbrž dostačuje pravděpodobnost.²²⁸

Dle výkladu k o. z. o. tohoto důvodu bylo možno nepominutelného dědice vydědit pouze tehdy, pokud měl takový dědic nějaké své potomky a „*aby na všechny tyto děti, nikoli též na děti později zplozené, bylo pamatováno.*“²²⁹ Zřejmě není důvodu odklánět se od tohoto názoru ani v případě aplikace n. o. z.

Zároveň však na rozdíl od předchozích důvodů vydědění tento nelze rozšířit právě na zmíněné potomky vyděděného. Opačné řešení by totiž bylo v rozporu s účelem ustanovení, když jeho smyslem je naopak těmto potomkům určité hodnoty z dědictví zanechat tím, že je uchrání před nehospodárným nakládáním jejich ascendentů. Byl by tak popřen již onen zmíněný dobrý úmysl.

Bude jistě zajímavé sledovat, jak se s novými důvody vydědění, především tedy s jejich interpretací, vypořádá rozhodovací praxe a doktrína. Jako vodítko jim budou jistě sloužit užitečné názory obsažené v tehdejší judikatuře a literatuře²³⁰, a to především z toho důvodu, že obě úpravy jsou, co se týče jejich účelu a smyslu, téměř shodné. Ovšem je třeba mít zároveň na paměti šedesátileté rozmezí, v jehož průběhu nebyly podmínky pro rozvoj tradičního chápání práva nejen dědického, nýbrž vlastně veškerého mnohdy příznivé a přátelské. Tudíž bude nutné zpočátku očekávat i jisté komplikace, které s sebou přináší snad každá změna soukromoprávního kodexu, než se nové pojetí (dědického) práva ustálí, zapustí pevně své kořeny a získá si důvěru svých adresátů. Lze vyslovit přání, aby tento proces nebyl příliš dlouhý a na kvalitní úpravu v o. z. o. tak bylo i přes značnou přestávku navázáno.

---

²²⁷ Gl. U. 12. 990.

²²⁸ ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Op. cit.* s. 442 (§ 773 o. z. o.).

²²⁹ MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické.* Brno: Barvič a Novotný, 1927. s. 135.

²³⁰ KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické.* 2. doplněné vydání. Praha: Všehrd, 1933. s. 122 an., MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické.* Brno: Barvič a Novotný, 1927. s. 133 an., ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§§531 až 858).* Praha: V. Linhart, 1936. s. 441 an. (§ 773 o. z. o.), TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické.* Praha: Všehrd, 1904. s. 102 an.

8 Forma a způsob vydědění

Závěrečná kapitola bude věnována formě a způsobu vydědění. Tato problematika bude však především s ohledem na svůj rozsah a náročnost, kdy by stejně tak mohla být zcela samotným tématem diplomové práce, pojednána pouze v rozsahu, který je třeba k ucelené a komplexní představě ohledně institutu vydědění. Pouze místy bude věnován větší prostor problematikám či v doktríně sporným otázkám.

8.1 Forma

Formou, náležitostmi a zrušením *listiny o vydědění* se zabývá odstavec třetí § 469a o. z., který stanoví, že obdobně²³¹ platí ustanovení § 476²³² a 480²³³. „*Ustanovení § 469a mluví výslovně o listině o vydědění a očividně ji odlišuje od písemné závěti. Toto odlišení je ovšem bezpochyby třeba chápat obsahově, nikoli též co do formy. Listina o vydědění a písemná závěť mohou být zajisté jedinou listinou, tzn. že vydědění může být platně provedeno v závěti (nemusejí to být dvě samostatné listiny) a zpravidla tomu asi tak také bude. Dále lze soudit, že slovo listina je v textu § 469a míněno velmi široce, resp. obrazně, a je třeba je vykládat tak, že se vydědění může stát stejnou formou, jak se činí platně závět'...*“²³⁴

Pravidla pro platné pořízení závěti jsou uvedena v hlavě třetí části sedmé občanského zákoníku v § 476, § 476a (vlastnoruční závěť), § 476b (závěť podepsaná před svědky), § 476c (pořízení závěti zůstavitelem, který nemůže číst nebo psát), § 476d (závěť ve formě notářského zápisu), § 476e (svědci závěti), § 476f (vyloučení svědků), § 477 (určení dědiců a jejich podílů v závěti, zřízení nadace), § 478 (zákaz podmínek v závěti), § 479 (nepominutelný dědic) a § 480 (zrušení závěti). Použijí se však některá z právě uvedených

---

²³¹ Význam a užívání pojmu *obdobně* stanoví legislativní pravidla vlády v čl. 41. „*Podle tohoto ustanovení slovo „obdobně“ ve spojení s odkazem na jiné ustanovení vyjadřuje, že se toto ustanovení vztahuje na vymezené právní vztahy v jiném rozsahu mutatis mutandis.*“ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 116.

²³² Odst. 1 Zůstavitel může závěť buď napsat vlastní rukou, nebo ji zřídit v jiné písemné formě za účasti svědků nebo ve formě notářského zápisu. Odst. 2 V každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná. Odst. 3 Společná závěť více zůstavitelů je neplatná.

²³³ Odst. 1 Závěť se zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát, anebo odvoláním závěti; odvolání musí mít formu, jaké je třeba k závěti. Odst. 2 Zůstavitel zruší závěť také tím, že zničí listinu, na níž byla napsána.

²³⁴ KNAPP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6, s. 328.

ustanovení i na listinu o vydědění, jak píše, avšak bez bližší argumentace, Muzikář²³⁵, přestože odst. 3 § 469a o. z. odkazuje pouze na dvě z nich, a to na § 476 a na § 480?

Protože je jak závěť, tak i listina o vydědění projevem poslední vůle zůstavitele, bude zde na místě použit analogie a příslušná ustanovení týkající se závěti vztáhnout i na listinu o vydědění. Další argument je ten, že jestliže lze učinit platné vydědění i přímo v závěti, na niž se vztahují pravidla hlavy třetí, tatáž se kromě těch uvedených v § 477 až § 479 o. z. budou nepochybně vztahovat *mutatis mutandis* i na listinu o vydědění. S ohledem na právě uvedené bude tedy třeba interpretovat § 476e o. z., který mimo jiné stanoví, že svědkem závěti nemůže být osoba, která má dle závěti dědit, tak, že v případě pořizování listiny o vydědění tímto svědkem nebude moci být právě ona osoba, na niž se bude vydědění vztahovat. V podobném duchu je nutné vykládat i ustanovení následující, tedy § 476f o. z., jenž zakazuje dědici jak zákonnému, tak i povolanému závětí a osobám jim blízkým při pořizování závěti působit jako úřední osoby, svědci, pisatelé, tlumočníci či předčitatelé.

8.2 Povaha listiny o vydědění

Již jsme uvedli, že listina o vydědění má mít *mutatis mutandis* totožné atributy jako závěť, tedy musí být písemná. Je třeba, aby byla napsána vlastní rukou či jiným zákonným způsobem, a je nutno uvedení dne, měsíce a roku jejího pořizení. Avšak jaká je vůbec povaha tohoto právního úkonu zůstavitele, na to se pokusíme odpovědět nyní.

Přestože česká právní věda obecně negativní závěť²³⁶ nepřipouští, i když nikoliv bez výjimek, jak se přesvědčíme dále, v případě vydědění je situace jiná a pojednává se, že *vydědění je vlastně „negativní“ závětí*,^{237, 238} či jejím zvláštním druhem. *Zatímco „pozitivní“ závěť dědické právo zakládá, ať již zcela (tím, že ustanoví za dědice osoby, které by jinak nedědily) nebo co do rozsahu (tím, že jejich podíly upraví jinak než zákon, nebo určí*

---

²³⁵ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Op. cit.* s. 1183 (§ 469a o. z.).

²³⁶ „*Takové poslední pořizení, jímž zůstavitel ustanovuje nikoli, že někdo má jako dědic z jeho majetku něco dostat, ale naopak, že jeho zákonný dědic z jeho majetku něco dostat nemá.*“ KNAPP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6, s. 335.

²³⁷ MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické podíly a jejich výpočet. *Ad Notam*, 1997, č. 1, s. 11.

²³⁸ Tak i Tilsch. „*Zvláštní druh negativního testování jest vydědění, kterého výrazu se v technickém smyslu užívá pouze u dědiců nepominutelných.*“ TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické*. Praha: Všeherd, 1904. s. 24.

jednotlivé věci či práva, která mají nabyt), vyděděním se ruší dědické právo, které by jinak vyděděná osoba měla.“²³⁹

Ovšem v jiném díle se Muzikář k povaze vydědění staví již podstatně obezřetněji, když pouze traktuje, že vydědění „*je zvláštním právním úkonem, který se týká výhradně potomků zůstavitele, má zvláštní náležitosti a předpokládá existenci zákonem stanovených důvodů.*“²⁴⁰

Jelikož je vyděděním určeno pouze to, že někdo dědit nemá, lze uzavřít bez jakýchkoliv pochybností, že vydědění je opravdu zvláštní formou negativní závěti. Naopak hlavními argumenty svědčícími o nepřípustnosti negativní závěti za současných podmínek jsou jednak slovní spojení *ustanovení dědiců* v § 477 o. z. a nikoliv *vyločení dědiců* a potom také skutečnost, že k vyloučení zákonných dědiců postačuje je jednoduše opomenout v závěti (*praeterice*) a ustanovit tak ve prospěch osob jiných.²⁴¹ S tímto závěrem se však neshoduje názor Knappův, který existenci negativní závěti i přes její výslovné neuvedení v textu občanského zákoníku demonstruje na jednoduchém příkladu. „*Zůstavitel, jehož dědici jsou dva synové a manžel, zanechal pouze negativní závěť, již stanoví, že manžel nemá z pozůstalosti dostat nic, a nezanechal závěť pozitivní. Tu jde o zřejmý projev vůle, aby manžel nedědil. Pokud jde o jeho platnost, je třeba uvážit to, co už bylo řečeno, že totiž zůstavitel může manžela, a vůbec každého zákonného dědice, který není dědicem neopomenutelným, vyloučit z dědění zákonného dílu prostým mlčením, tj. jeho opomenutím. Z argumentu a fortiori tu tedy celkem bez pochybností vyplývá, že tím spíše tak může učinit projevem výslovným. Soudíme tedy, že takováto negativní závěť je platná.*“²⁴² Tento názor se pohříchu nedočkal po téměř třicet let žádné větší odezvy, a tak i v současnosti přetrvává přesvědčení spíše o nemožnosti pořídit negativní závěť. Jediným autorem, který si tohoto povšiml a navazuje na Knappa, je Václav Bednář. Ten doplňuje Knappovu argumentaci slovy, že „*jestliže připustíme dědění ze zákona jako platný dědický titul, a to snad nikdo nezpochybňuje, pak tím, že vyloučím pouze konkrétní osobu ze zákonné dědické posloupnosti, zároveň ustanovuji za dědice všechny ostatní osoby, které přicházejí v úvahu jako dědicové ostatní.*“²⁴³ Dále je nutno uvážit otázku, čím je pozdější projev poslední vůle zůstavitelovy,

---

²³⁹ MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické podíly a jejich výpočet. *Ad Notam*. 1997. č. 1. s. 11. Za negativní závěť vydědění považuje i Mikeš v MIKEŠ, Jiří. In KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek II. 2.* aktualizované a doplněné vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. s. 473.

²⁴⁰ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Op. cit.* s. 1276 (§ 477 o. z.).

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² KNAPP, Viktor. *Op. cit.* s. 334.

²⁴³ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 99.

ve kterém je uvedeno, aby osoba ustanovená v dřívějším posledním pořízení, nedělila nic. Jedná se pouze o změnu vydědění či je na místě uvažovat právě v tomto případě o negativní závěti? To podporuje Tilsch, který uvádí, že negativní testament „*smysl má ovšem jen tehdy, když osoba takto vyloučená jest dědicem zákonným anebo byla v dřívějším testamentě dědicem jmenována.*“²⁴⁴

Je třeba konstatovat, že v moderním soukromoprávním kodexu by měl mít negativní testament rozhodně své místo nejen kvůli své praktičnosti, ale také, a to především, z důvodu autonomie vůle zůstavitele, která se v něm odráží, když tato by měla hrát v *pořizování mortis causa* prim. Zůstaviteli a jeho vůli by měla zákonná úprava vycházet v případě testování co nejvíce vstřícně. Tuto myšlenku následuje n. o. z. ve svém § 1639 odstavci druhém, když bude na příště možno z dědění vyloučit i zákonného dědice, který není nepominutelným.

Otázkou zůstává, jakou povahu bude mít vyloučení testamentárně ustanoveného dědice, o kterém se n. o. z. výslovně nezmiňuje, zda se na ně bude hledět jako na změnu závěti či taktéž jako na negativní závěť. S ohledem na tu skutečnost, že pokud je zákonem negativní závěť povolena u zákonného dědice, není pražádného důvodu posuzovat vyloučení dědice dříve ustanoveného testamentem jinak, proto je třeba se zřejmě přiklonit k Tilschovu závěru zmíněnému výše.

Ačkoliv jsme si vědomi toho, že v několika předcházejících odstavcích jsme se mírně odchýlili od tématu práce, soudíme, že problematiku negativní závěti bylo vhodné uvést nejen pro svoji zajímavost, nýbrž i nemalou souvislost právě s vyděděním.

Po objasnění formální stránky a povahy vydědění resp. listiny o vydědění se budeme zabývat tím, zda je možno kromě úplného vydědění vydědit i částečně a také podmíněně.

Není pochyb o tom, že v listině o vydědění musí být dle, i když dosluhující, tak přece jen ještě účinné, právní úpravy důvod vydědění uveden. „*Otázka je, zda důvod vydědění musí existovat v době, kdy k právnímu důvodu vydědění došlo, jinými slovy, zda je platné vydědění podmíněčné.*“²⁴⁵ Současná doktrína se domnívá, že „*vzhledem k požadavku zákona, podle něhož předpokladem vydědění je existence důvodu vydědění a jeho uvedení v listině o vydědění, nelze možnost podmíněného vydědění připustit.*“²⁴⁶ Na to jako by reagoval opět

---

²⁴⁴ TILSCH, Emanuel. *Op. cit.* s. 24.

²⁴⁵ KNAPP, Viktor. *Op. cit.* s. 334.

²⁴⁶ KORECKÁ, Věra. In FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2002. s. 416. Dle Muzikáře by šlo v opačném případě o úkon, který by neměl v zákoně oporu a dovozuje jeho neplatnost podle § 39 o. z. MUZIKÁŘ, Ladislav. In. ELIÁŠ, Karel. *Op. cit.* s. 1183 (§ 469a o. z.).

Knapp, i když jeho článek je o celé dvě desítky starší než brněnská učebnice, podle něhož „z textace § 469a vyplývá, že důvod vydědění musí být dán, nevyplývá však z něho, že by musel být dán už v době vydědění“²⁴⁷, a proto považuje i podmíněné vydědění za možné. Knapp se k problému staví stejně jako Jan Krčmář, jehož byl žákem, když posléze jmenovaný píše jen tolik, „že důvod vydědění musí tu býti v době smrti zůstavitelovy“²⁴⁸ a zároveň o dva odstavce dále podmíněné vydědění připouští výslovně.

Ohledně možnosti podmíněného vydědění se kladně vyjadřuje i Bednář s argumentem, že pro tento případ nelze užít ustanovení § 478 o. z., jelikož pro vydědění lze dle § 469a o. z. užít pouze § 476 a § 480.²⁴⁹ Výše je ovšem dovozeno, že se na listinu o vydědění budou aplikovat pomocí analogie i další ustanovení vztahující se dle zákona na formu závěti. Tak tomu však nebude v případě § 478 o. z., jelikož tu se jedná o obsah (pozitivní) závěti a nikoliv o její formu.

Stávající úpravu i v tomto mění a případné spory odstraňuje n. o. z., podle jehož § 1638 *nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění*. Důvodová zpráva vynechání požadavku na uvedení důvodů v poslední vůli zůstavitele vysvětluje účelem vydědění, kterým „je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat“²⁵⁰ tak, aby se o nevhodném chování nepominutelného dědice dozvěděli ostatní. Z důvodu absence důvodů vydědění bude tedy nadále možné podmíněné vydědění, když důvodová zpráva se staví po bok panujícího mínění a hodnotí současnou právní úpravu tak, že takový postup zůstavitele nyní možný není.²⁵¹

Dále důvodová zpráva obsahuje další argumenty, pro něž je podmíněné vydědění vhodné přijmout. Podle jednoho z nich „nelze též přehlédnout, že vzhledem k obecným termínům používaných standardně při formulaci exheredačních důvodů („potřebná pomoc“, „opravdový zájem“, „trvale“) mohou vznikat spory o platnost prohlášení o vydědění právě proto, že v okamžiku prohlášení o vydědění skutková podstata naplněna ještě nebyla“.²⁵² Další pak uvádí možnost zhojení omylu zůstavitele, což je demonstrováno na příkladu, kdy zůstavitel vydědí-li nepominutelného dědice, který o něho neprojevoval opravdový zájem, pro

---

²⁴⁷ KNAPP, Viktor. *Op. cit.* s. 329.

²⁴⁸ KRČMÁŘ, Jan. *Op. cit.* s. 123.

²⁴⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 101, 102.

²⁵⁰ Důvodová zpráva k § 1638 n. o. z.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Tamtéž.

neposkytnutí pomoci v nouzi, je tím platnost vydědění zpochybněna, i když materiální důvod vydědění byl přítomen.²⁵³ Ani takové zhojení však dle nynějšího § 469a o. z. není možné.²⁵⁴

S příchodem novely občanského zákoníku z roku 1982 „*se ovšem objevil problém, kterému bylo možno snadno předejít, totiž problém, zda je přípustné částečné vydědění. Novela neříká, že by možné nebylo a není také žádné „přirozené“ překážky, která by částečnému vydědění bránila.*“²⁵⁵ Přestože se postupně doktrína²⁵⁶ i soudní praxe²⁵⁷ jednoznačně shodly na možnosti částečného vydědění i přes absenci výslovného vyjádření v zákonném textu, n. o. z. dohání (v důvodové zprávě dokonce s odkazem právě na téměř třicet let starou Knappovu a Paulyho výtku) i tento nedostatek a napříště tedy bude možno již přímo dle zákona nepominutelného dědice z jeho povinného dílu vyloučit, anebo jej v jeho právu *zkrátit*.²⁵⁸

Knapp dále zmiňuje svojí typicky důvtipnou a signifikantní argumentací dokonce „*možnost vydědění in eventum, kterou obecná formulace § 469a nevyklučuje.*“²⁵⁹ Takový úkon by nastoupil svůj účinek vůči nepominutelnému dědici tehdy, pokud by nedědil potomek bližší. Naopak podle téhož autora nemůže být potomek vyděděn, pokud důvod, pro který se tak mělo stát, již v době pořizování vydědění pominul a stejně tak nelze přistoupit k exheredaci ani tehdy, pokud mu již tento důvod odpustil.²⁶⁰ Eventualita odpuštění je zde dovozena z analogické aplikace § 469 o. z., přičemž by snad ani nebylo třeba požadovat, aby se tak stalo výslovně, musí však být mimo pochybnost, že k odpuštění došlo.²⁶¹ V případě použití analogie v intencích n. o. z. by bylo dle tohoto řešení třeba již prominutí výslovného, které se nově vyžaduje právě pro odpuštění chování majícího za následek dědickou nezpůsobilost v § 1471 *in fine*.

---

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ MIKEŠ, Jiří. In ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Občanský zákoník – komentář. Díl II.* Praha: Panorama, 1987. s. 668 (§ 469a o. z.).

²⁵⁵ KNAPP, Viktor; PAULY, Jan. Zamyšlení nad novelou občanského zákoníku. *Právník*, 1983, s. 723.

²⁵⁶ LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*. 2007. č. 1. s. 26.

²⁵⁷ „*Vyděděním může zůstavitel vyloučit potomka z dědického práva i ohledně části majetku.*“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 176/96.

²⁵⁸ § 1636 odst. 1 n. o. z.

²⁵⁹ KNAPP, Viktor. *Op. cit.* s. 328.

²⁶⁰ KNAPP, Viktor. *Op. cit.* s. 329.

²⁶¹ Tamtéž.

9 Závěr

V předchozích osmi kapitolách byla podrobně analyzována problematika dvou tradičních institutů dědického práva, vydědění a dědické způsobilosti (nezpůsobilosti). Vyjma prvních dvou kapitol, ve kterých byl pouze ve stručnosti zachycen římskoprávní původ a kde byly zkoumané instituty postaveny vedle sebe a vzájemně srovnány, byla práce rozdělena do dvou přibližně stejně obsáhlých částí. V nich byla pozornost zaměřena ve třech kapitolách nejdříve na dědickou nezpůsobilost a v dalších třech na vydědění.

Jelikož je zkoumaná problematika upravena ve stávajícím občanském zákoníku v pouhých dvou ustanoveních, předchozích osm kapitol působí oproti tomuto počtu jistě poněkud neúměrně. Zároveň je to však ta nejsnazší argumentace pro to, abychom se snadno přesvědčili o jednoznačné nedostatečnosti úpravy nejen vydědění a dědické způsobilosti, nýbrž celého dědického práva.

Diplomová práce by měla jistě obsahovat kromě zhodnocení právní úpravy současné i úvahy de lege ferenda. Výjimkou není ani tento počín, nicméně snaha o návrhy de lege ferenda byla předběhnuta n. o. z., který se v průběhu tvorby tohoto textu stal již součástí právního řádu České republiky a jehož úprava vydědění a dědické způsobilosti se v mnohém shoduje s výtkami učiněnými současnému o. z. v předchozích kapitolách. O n. o. z. se totiž vzhledem ke kontrastu s kodexem, který nahradí, nelze vyjadřovat jinak než slovy pozitivními, ačkoliv ani v něm se na druhou stranu nezdařilo tvůrcům uskutečnit všechny plánované závěry tak, jak si sami představovali, a mnohdy vítězila nad argumentací právní spíše ta politická.

N. o. z. nejen že mění stávající či zavádí instituty dědického práva zcela nové, jako jsou např. zřeknutí se dědického práva, svěrenské náhradnictví, zavedení úlev při pořizování závěti, vedlejší doložky v závěti, dědická smlouva, odkaz, nové důvody dědické nezpůsobilosti a vydědění aj., ale mění i zařazení samého dědického práva ve své systematice, když *„systematicky je návrh dědického práva zařazen do druhé hlavy třetí části (její první hlava upravuje práva věcná). Důvod je ten, že věcná práva jsou – stejně jako právo dědické – shrnuta do obecné kategorie absolutních majetkových práv. Vychází se tu z pojetí, které kdysi*

navrhl Viktor Knapp²⁶² a o němž bylo i po dlouhém časovém odstupu řečeno, že se jedná o systematické zařazení „velmi správné“, protože „toto místo dědického práva není odůvodněno jen jeho absolutní povahou, ale i sounáležitostí a bezprostřední obsahovou návazností na věcná práva i na rodinné práva zařazené před něj“ (citováno z LAZÁR, J. *K některým koncepčním otázkám rekodifikace soukromého práva. Právní praxe, 2001, č. 1 - 2, s. 93.*).²⁶³

Pokud bychom měli shrnout předchozích šest desítek stran textu, snad se podařilo nezřídká pomocí složité a rozsáhlé argumentace nabídnout řešení situací mnohdy nejednoznačných či přímo protichůdných. Bylo tak poukázáno na nepřesnost dělení dědické nezpůsobilosti na absolutní a relativní, byla vyjasněna doba spáchání trestného činu, jakožto jednoho z důvodů relativní dědické nezpůsobilosti, a snad přesvědčivě vysvětlena nutnost zařazení zůstavitelova registrovaného partnera mezi ty, proti kterým se osoba dopustivší se trestného činu stane nezpůsobilou dědit po zůstaviteli. Patřičná pozornost byla věnována i případu, kdy se takto nehodnou dědictví stane i osoba trestně neodpovědná.

Stran vydědění byl kladen především důraz na jednotlivé skutkové podstaty a patřičný prostor byl věnován i dvěma důvodům (staro)nově upraveným v n. o. z. – vydědění dědicky nezpůsobilého a vydědění pro zadluženost či marnotratnost. Závěrečná osmá kapitola patří formě listiny o vydědění. V té jsme se přesvědčili, že se jedná o zvláštní způsob negativní závěti, které jsme věnovali taktéž několik odstavců se závěrem, že i nyní je takový právní úkon zůstavitele přípustný.

I když by argumentace v jednotlivých kapitolách práce vzhledem ke své odvaze snesla přirovnání k balancování na tenké niti z toho důvodu, že na několika místech je argumentováno *praeter*, či dokonce *contra legem* a je starou pravdou, že snazší to mají při

---

²⁶² Je podivuhodné, že Knapp ovlivnil podobu samozřejmě krom o. z. o. všech občanských kodexů platných na našem území. Při přípravě o. z. 1950 byl členem kodifikační komise. Při kodifikačních pracích na o. z. již byla Knappova role jiná, když tento vynikající právní vědec ve svých pamětech píše, že dle jeho odpůrců jeho „zhoubný vliv na československou právní vědu i na legislativu dosáhl takového stupně společenské nebezpečnosti, že je třeba mu čelit“ a ač byl tedy vzdálen přímé účasti na přípravě zákonů, byl vždy zván ke každému jednání ohledně otázek kodifikace. K tomu dále dodává, že si však nemohl stěžovat, že by jeho názor nebyl pozorně vyslechnut. „Byl dokonce vyslechnut s velkou pozorností. Byl totiž důležitý. Bylo důležité jej znát, aby bylo možno rozhodnout právě opačně, než jsem radil, což se pokaždé stalo. Z toho vyplývá, jak významně jsem ovlivnil koncepci tehdejších civilních kodexů i jejich některých ustanovení, a také z toho vyplývá, co si o nich myslím.“ KNAPP, Viktor. *Proměny času. Vzpomínky nestora české právní vědy*. Praha: Prospektrum, 1998. s. 120 an. Oproti uvedenému, což Knapp považuje za svoji významnou úlohu v dějinách československého práva naruby, n. o. z. přebírá jeho myšlenky ve vší vážnosti a úctě.

²⁶³ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, č. 5, s. 100.

interpretaci a argumentaci ti, kdo vycházejí z doslovného znění zákona a opírají se pouze o výklad jazykový, autor pokorně doufá, že vždy rovnováhu statečně udržel.

Bibliografie

Monografie, sborníky a komentáře:

1. BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském. II. Právo obligační. Právo dědické.* Praha: vlastním nákladem, 1946. 193 s.
2. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.
3. CANARIS, C. W. *Die Feststellung von Lücken im Gesetz.* 2. vydání. Berlin: Duncker & Humbolt, 1983. 219 s.
4. ČEŠKA, Zdeněk (ed.). *Občanský zákoník – komentář. Díl II.* Praha: Panorama, 1987. 819 s.
5. DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou.* Praha: Leges, 2011. 448 s.
6. ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický komentář.* Praha: Linde, 2008. 2639 s.
7. FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné.* 3. opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2002. 433 s.
8. FIALA, Josef; HOLUB, Milan; BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou. 12. aktualizované vydání k 1. 9. 2006.* Praha: Linde, 2006. 871 s.
9. FIALA, Josef; KINDL, Milan. et. al. *Občanský zákoník: komentář. I. díl.* Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. 866 s.
10. HAVEL, Bohumil; PIHERA, Vlastimil (eds). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 396 s.
11. HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník.* 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 1320 s.
12. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského.* 4. opravené vydání. Praha: J. Otto, 1910. 1243 s.
13. HOLLÄNDER, Pavel. *Ústavněprávní argumentace, ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu.* Praha: Linde, 2003. 103 s.

14. HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2008. 398 s.
15. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2009. 896 s.
16. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2009. 1216 s.
17. KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.
18. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s.
19. KNAPP, Viktor. *Proměny času. Vzpomínky nestora české právní vědy*. Praha: Prospektrum, 1998. 255 s.
20. KNAPP, Viktor; LUBY, Štefan a kol. *Československé občanské právo 2*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Orbis, 1974. 651 s.
21. KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2007. 343 s.
22. KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek II. 2*. aktualizované a doplněné vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. 493 s.
23. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 571 s.
24. KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. Bern: Stämpfli Verlag, 1998. 236 s.
25. KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. 2. doplněné vydání. Praha: Všehrd, 1933. 139 s.
26. KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech, k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. 419 s.
27. MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*. Brno: Barvič a Novotný, 1927. 143 s.
28. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2010. 304 s.
29. MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. 218 s.
30. MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007. 352 s.
31. MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 432 s.

32. NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné I. Obecná část*. 5. vydání. Praha: Aspi Publishing, 2007. 555 s.
33. PLECITÝ, Vladimír; KOCOUREK, Jiří. *Občanský zákoník: výklad, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. 4. vydání. Praha: Eurounion, 2007. 735 s.
34. ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§§531 až 858)*. Praha : V. Linhart, 1936. 680 s.
35. ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 1199 s.
36. ŠVESTKA, Jiří, a kol. *Občanský zákoník. II. 2*. Praha : C. H. Beck, 2009. 1375 – 2471 s.
37. TILSCH, Emanuel. *Rakouské právo dědické*. Praha: Všehrd, 1904. 132 s.

Články z časopisů

1. BAXA, Josef; KRÁL, V. Domácí násilí a právní možnosti jeho řešení. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 10.
2. ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, č. 5.
3. JINDŘICH, Miroslav. Závěť a další listiny pro případ smrti. *Právní rádce*, 1996, č. 5.
4. KAWULOK, Jiří. Vydědění – právní úprava a praxe. *Ad Notam*, 1999, č. 4.
5. KNAPP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6.
6. KNAPP, Viktor; PAULY, Jan. Zamyšlení nad novelou občanského zákoníku. *Právník*, 1983.
7. KOČOVÁ, K. Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 10.
8. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné bydlení a domácí násilí. *Právní fórum*, 2008, č. 10.
9. KRÁLOVÁ, Jitka; ECK, Lothar. Dědická nezpůsobilost. *Ad Notam*, 2004, č. 2.
10. LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*, 2007, č. 1.
11. MIKEŠ, Jiří. Úvahy nad právní úpravou dědění. *Právo a zákonnost*, 1991, č. 8.
12. MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické podíly a jejich výpočet. *Ad Notam*, 1997, č. 1.
13. ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, č. 5.

Právní předpisy:

1. zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění zákona č. 65/1965 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1965
2. zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 65/1965 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1965
3. zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 296/2008 Sb. účinném ke dni 18. října 2008
4. zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
5. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
6. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
7. zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
8. zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
9. zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů
10. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
11. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Judikatura:

1. Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 13 Co 859/76
2. Rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 60/97
3. Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 24 Co 315/97
4. Usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 310/98
5. Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 59 Ca 29/2007
6. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3028/ 2000
7. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1788/2003
8. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 688/2006
9. Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 5 As 84/2008
10. Usnesení Ústavního soudu II. ÚS 249/97

Internetové zdroje

1. <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=969&CT1=0>> [16. 10. 2011].
2. <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=oc_045.htm> [28. 10. 2011].
3. <<http://zpravy.idnes.cz/byvaly-ministr-zdravotnictvi-tomas-julineck-f3f-odpovedi.asp?t=MELZER>> [16. 10. 2011].
4. <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_01.htm> [29. 10. 2011].
5. <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf> [28. 10. 2011].
6. <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf> [28. 10. 2011].
7. (<<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>> [22. 12. 2011].

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá vyděděním a dědickou způsobilostí. Ačkoliv se jedná o tradiční instituty dědického práva mající kořeny již v římském právu, jejich úprava v současném občanském zákoníku čítá i přes jejich důležitost pouhá dvě ustanovení. Nedostatečná zákonná úprava s sebou zároveň přináší několik výkladových problémů, když tyto jsou v práci podrobeny zevrubné analýze a je zároveň předloženo a podrobně argumentačně podepřeno jejich možné řešení. Diplomová práce ctí zákonnou metodu úpravy dědické způsobilosti, která je charakterizována pouze svými negativními znaky, když právě těmito se práce zabývá. Potom je řeč o dědické nezpůsobilosti.

První kapitola nejprve definuje dědické právo, tedy právní oblast, jejíž nedílnou součástí vydědění a dědická způsobilost jsou, a kromě jejich postavení a funkce v něm i vzájemné porovnání obou.

Druhá kapitola potom z důvodu komplexního a uceleného pojetí problematiky podává alespoň základní přehled úpravy římskoprávní, v níž lze spatřovat původ obou zkoumaných institutů tehdy zvaných *exhereditio*, *incapacitas* a *indignitas*, kteréžto pojmy jsou užívány v doktríně nezřídka i nyní.

Jelikož členění dědické nezpůsobilosti v naší současné odborné literatuře vnáší určité nejasnosti a otázky do dříve jednoznačného a srozumitelného pojetí v prvorepublikové právní vědě, třetí kapitola podává vysvětlení dělení dědické nezpůsobilosti na absolutní a relativní a jeho pravého smyslu.

Jednotlivými důvody relativní dědické nezpůsobilosti se zabývá kapitola v pořadí čtvrtá, když je důraz kladen především na v doktríně sporné a nevyjasněné otázky. Závěr kapitoly je věnován dvěma novým důvodům dědické nezpůsobilosti v úpravě nového občanského zákoníku, kterými jsou čin naplňující znaky domácího násilí a zbavení rodičovské odpovědnosti.

Pátou kapitolou je završeno pojednání o dědické nezpůsobilosti. Tato se věnuje odpuštění zůstavitele nezpůsobilému dědici, především pak povahou a formou takového odpuštění.

Následující kapitola navazuje na první dvě a patří tak vydědění, tedy druhému ze zkoumaných institutů, a jeho vývoji na našem území.

Předposlední sedmá kapitola pojednává o jednotlivých důvodech vydědění. Postupně jsou tak uvedeny čtyři stávající, tedy neposkytnutí zůstaviteli potřebné pomoci v nemoci, ve

stáří nebo v jiných závažných případech, neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele, odsouzení pro úmyslný trestný čin a trvalé vedení nezřízeného života, které doplňují další dva obsažené v novém občanském zákoníku, totiž dědická nezpůsobilost a zadluženost či marnotratnost nepominutelného dědice.

V závěrečné kapitole osmé je pozornost zaměřena na formu a způsob vydědění, když pro značný rozsah materie jsou podrobeny analýze pouze v odborné literatuře sporné otázky.

Diplomová práce je završena závěrem, po němž je zařazen seznam bibliografických zdrojů.

Summary

The thesis deals with disinheritance and the incapacity to heir. Only two provisions of contemporary Czech Civil Code are available to describe this legal area despite its importance and the fact that this legal area origins already in the Roman law. Incomplete legal regulation brings wide range of interpretation problems. These problems and obstacles are deeply analyzed. Rich argumentation and possible solutions follows. The thesis respects legal regulation method of capacity to inherit. This capacity is characterised only by its negative attributes. These are discussed in the work. This is thereafter incapacity to inherit.

The first chapter defines the hereditary law as the area which contains disinheritance, incapacity to inherit and their characteristics, function and their comparison.

To describe this topic in complex and coherent way the second chapter provides at least basic overview of the Roman regulation. The origins of both these topics can be found in this regulation. In the Roman regulation they were called “exheredatio”, “incapacitas” and “indignitas”. These terms are still used in doctrine and professional literature.

The third chapter gives the reasoning of division incapacity to inherit to absolute and relative and the purpose of this division. This clarification is necessary. Certain ambiguity and questions in contemporary professional literature have appeared in comparison with explicit and understandable concept of legal science of the beginning of the 20th century.

The fourth chapter deals with respective reasons of relative incapacity to inherit. The chapter is focused mostly on the questions unclear from the doctrinal point of view. The chapter is closed by analysis of two new reasons of incapacity to inherit. These are stipulated in the new codification of the Czech civil law. These reasons are acts of domestic violence and relief from parental responsibility.

The fifth chapter finalizes the analysis of the incapacity to inherit. This part is focused on forgiveness of deceased to incapable heir, form and character of this forgiveness.

The following chapter is connected with the first two. The content deals with disinheritance and its development within our country.

The seventh chapter deals with separate reasons of disinheritance. Subsequently are listed four existing reasons of disinheritance: failure to provide the deceased with necessary assistance in disease, old age or other serious events, failure to demonstrate a genuine concern about the deceased as a descendant should, conviction of an intentional criminal offence,

permanent leading of rampant lifestyle. The new regulation of the Czech civil law contains two new reasons of disinheritance as follows: incapacity to inherit, indebtedness and prodigality of the heirs belonging to the group of heirs that cannot be omitted.

The eighth chapter deals with the form and the way of disinheritance. As the topic is slightly wide, only in professional literature disputable questions are analyzed.

The thesis is finalized by conclusion and the overview of used and studied literature is enclosed.

Klíčová slova

dědické právo
dědictví
dědická nezpůsobilost
důvody dědické nezpůsobilosti
důvody vydědění
odpuštění
trestný čin
vydědění
zůstavitel

Key words

law of succession
heritage
inheritance disability
reasons for inheritance disability
reasons for disinheritance
remission
criminal act
disinheritance
devisor